

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΟΡΗΣΙΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ — ΜΟΥΣΙΚΗ — ΘΕΑΤΡΙΚΗ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΝΕΩΝ

ΕΤΟΣ Β'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Ι Ο^{ον}

ΣΑΜΟΣ-ΒΑΘΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1925

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΜΗΡΟΣ. Ὀδύσσεια Κ. 224-306. Μετ. Ζήσ. Σίδερης
G. D'ANNUNZIO. Ἡ ἀναγέννησις τῆς τραγωδίας.
Μεταφρ. Γιάννης Χατζίνης.

ΓΕΩΡΓΗΣ ΚΑΡΑΤΖΑΣ. Τσίκου—Ντάου.

ΒΛ. ΝΙΚΟΛΑ·Ι·ΔΗΣ. Τὸ χανουμάκι.

Π. Φοιτηταί.

Γ. ΣΜΥΡΝΙΟΥΔΗΣ. "Φοιτηταί,,—Ἀναλυτικὸ ση-
μείωμα.—

Παράγραφοι, Ἀλληλογραφία κλπ.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ—ΜΟΥΣΙΚΗ—ΘΕΑΤΡΙΚΗ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΝΕΩΝ

ΕΤΟΣ Β'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Ι Ο^{ον}

ΣΑΜΟΣ—ΒΑΘΥ

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1925

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Κ. 224—306

Τὸ λόγῳ πῆρε ὁ ἀρχηγὸς Πολίτης κί εἶπε πρῶτος,
ποῦ εἶταν ἀπ' ὄλους πῖθ στενὸς καί πῖθ πιστός μου φίλος. 225

» Ἀδέρφια κάποια μέσα, ἐκεῖ στὸν ἀργαλιό της φαίνει
καί τραγουδάει γλυκὸλάλα πού ἀντιλαλεῖ τὸ σπίτι,
εἶτε γυναῖκα εἶτε θεά. Μὴν ἄς φωνάζει κάποιος.»

Ἔτσι εἶπε κί ὄλοι φώναζαν καλῶντας τη, κί ἐκεῖνη
ἀμέσως βγήκε κί ἀνοιξε τίς λαμπερές της πόρτες, 230
καί τοὺς καλοῦτε κί ἔτρεξαν ἀγύποπτοι ὄλοι οἱ ἄλλοι,
κί ἀπόμεινε ὁ Ἐβρύλοχος σά νάνιωσε παγίδα.

Σά μπῆχαν μέσα. σέ θρονιά τοὺς ἔβαλε νά κάτσουν,
κί ἔπειτα ἀνάμιξε τυρί, μέλι ξανθὸ κί ἀλεύρι
κί ἓνα κρασί Πραμνιώτικο. Κί ἔρριξε στὸ φαγί τους 235
κάποια βοτάνια μαγικά, τὴν ποθητὴ πατρίδα
νά λησμονήσουν. Κί ἄξαφνα, σάν ἤπιανε οἱ συντρόφοι,
μ' ἓνα ραβδί τοὺς χτύπησε καί μέσ' στή χοιρομάντρα
τοὺς ἔκλεισε. Κί εἶχαν φωνὴ καί τρίχες καί κεφάλι
καί σῶμα χοίρων, μὰ γερὸς σάν πρῶτα ὁ νοῦς των εἶταν. 240

Ἔτσι θρηνοῦσαν μαντριστοί, κί ἔβαλε ἡ Κίρκη ἐμπρός τους
νά φᾶν περναροβέλανα κί ἀκράνια καί βελάνια,
ὄσα τὰ χαμοκοιλίστα γουρούνια τρῶνε πάντα.

Τρέχει ὁ Ἐβρύλοχος εὐτύς στὸ μελανὸ καράβι
νά πεί τὴ μαύρη συμφορὰ πού βρῆκε τοὺς συντρόφους, 245
μὰ δὲν κατόρθωνε μιλιὰ τὸ στόμα του νά βγάλει,
γιατί μεγάλος τὴν ψυχὴ τοῦ τὴν κρατοῦσε πόνος,
κί εἶχε τὰ μάτια ὀλόδαχρα καί σπάραζε ἡ καρδιά του.

Κί ὄλοι ὄταν τὸν ρωτούσαμε τί τρέχει σαστισμένοι,
μᾶς εἶπε τότε τὸ κακὸ πού βρῆκε τοὺς συντρόφους· 250

» Πήγαμε καθώς πρόσταξες, Δυσεία, στὸ λαγαδί,
καί μέσ' στὸ δάσος βρήκαμε ψηλόχτιστο παλάτι,
σὲ μιὰ κορφοῦλα ξάγναντη μὲ μάρμαρα χτισμένο.
Ἐφαινε κάποια ἐκεῖ πανὶ καὶ γλυκοτραγουδοῦσε,
εἴτε γυναῖκα εἴτε θεὰ καὶ φώναξαν ν' ἀκούει. 255

Καὶ βγήκε ἀμέσως κι' ἀνοίξε τις λαμπερές της πόρτες,
καὶ τοὺς καλοῦσε, κι' ἔτρεξαν ἀστόχαστα οἱ συντρόφοι,
κι' ἐγὼ μονάχος ἔμεινα σὰ νάνιωτα παγίδα.
Μὰ πᾶνε! ὅλοι ἄφαντοι ἔγιναν, δὲν εἶδα πιά κανένα,
κι' ὄρες ἐκεῖ καθόμουνα καὶ κοίταζα τοῦ κάκου.» 260

Εἶπε κι' ἀμέσως κρέμασα στὸν ὦμο τὸ μεγάλο
χάλκινο ἀσημοκάρφωτο σπαθὶ καὶ τὸ δοξάρι,
κι' ἐκείνου πίσω τοῦλεγα τὸ δρόμο νὰ μοῦ δείξει.
Μὰ πρόσπεσε στὰ πόδια μου καὶ μὲ παρακαλοῦσε
κι' ἔτσι θρηνῶντας μοῦλεγε μὲ πεταχτά του λόγια. 265

» Ἄσε με ἐδῶ, θεόθρεπτε, καὶ ἄθελα μὴ μὲ πάρεις.
Γιατὶ τὸ ξέρω πῶς καὶ σὺ δὲ θὰ γυρίσεις πίσω,
μητε κανένα σύντροφο θὰ φέρεις ἀπ' τοὺς ἄλλους.
Μὲν ἔλα ἄς φεύγουμε μ' αὐτοὺς τρεχάτοι, ἐνόσω ἀκόμα
εἶνε καιρὸς, ἀπ' τῆ κακῆ τὴν ὥρα νὰ σωθοῦμε.» 270

Εἶπε, κι' ἐγὼ τ'ἀπάντησα μὲ δυὸ πικρά μου λόγια.
» Κάτσε λοιπόν, Ἐβρύλοχε, μονάχος στ' ἀκρογιάλι
νὰ τρῶς νὰ πίνεις, στὸ βαθὺ κοντὰ τὸ τρεχαντήρι.
Μὰ ἐγὼ θὰ σύρω ἀβάσταχτη μὲ σπρώχνει ἐμένα ἀνάγκη.» 275

Εἶπα, κι' ἀμέσως ἄφησα καράβι κι' ἀκρογιάλι.
Κι' ὅτι ἔμελα, διαβαίνοντας τὰ βλογημένα δάση,
νάρθω κοντὰ στῆς μάγισσας τῆς Κίρκης τὸ παλάτι,
ἐκεῖ ὁ Χρυσόραβδος Ἐρμῆς στὸ δρόμο μου προβάλλει,
ὅμοιος μὲ νιὸ πρωτόχουδο στῆς νιότης του τῆ χάρη,
κι' ἔτσι γλυκὰ μοῦ μίλησε τὸ χέρι πιάνοντάς μου. 280

» Ποῦ τρέχεις πάλε, δύστυχε, μονάχος στ' ἀκροδοῦνια,
μέσα σὲ τόπους ἄγνωστους; Στῆ χειρομάντρα ἡ Κίρκη,
τοὺς ἔχει τοὺς συντρόφους σου σὰ χοίρους μαντρισμένους.
Νὰ τοὺς γλυτώσεις πᾶς ἐκεῖ; Θαρρῶ ὅμως πῶς κι' ὁ ἴδιος
δὲ θὰ γυρίσεις καὶ μαζί θὰ μείνεις μὲ τοὺς ἄλλους. 285

Μὲν ἔλα νὰ σὲ σώσω ἐγὼ ἀπ' τὴν κακῆ τὴν ὥρα,
Πάρε καὶ πήγαμε μ' αὐτὸ τὸ μαγικὸ βοτάνι

στὴν Κίρκη, ἀπ' τὸ κεφάλι σου κάθε κακὸ νὰ διώχνει,
καὶ θὰ σοῦ πῶ τὰ δολερὰ τεχνάσματά της ὅλα. 290
Χυλὸ θὰ φτιάσει, στὸ φαγὶ βοτάνια θὰ σοῦ ρίξει,
μὰ κι' ἔτσι ἐσένα ἀδύνατο τὰ μάγια νὰ σὲ πιάσουν,
γιατὶ τὸ καλοβότανο πού θάχεις δὲ θ' ἀφήσει,
καὶ θὰ σοῦ πῶ τὸ κάθε τι, πῶς θὰ φερθεῖς νὰ ξέρεις.

Σὰ θέλει ἡ Κίρκη μὲ μακρὴ ραβδί νὰ σε χτυπήσει,
νὰ βγάλεις τότε ἀπ' τὸ μηρὶ τὸ κοπερὸ σπαθὶ σου
καὶ νὰ χυθεῖς ἀπάνω της σὰ νάθε νὰ τῆ σφάζεις. 295
Θὰ φοβηθεῖ καὶ θὰ σοῦ πεῖ νὰ κοιμηθεῖς μαζί της,
καὶ τότε ἐσὺ μὴν ἀρνηθεῖς τῆς Κίρκης τὸ κρεβάτι,
νὰ λύσει τοὺς συντρόφους σου, νὰ σὲ φιλοξενήσει,
μὰ πὲς της πρῶτα τῶν θεῶν τὸν ἔρκο νὰ σ' ἀμώσει
πῶ: ἄλλη κάποια συμφορὰ δὲ μελετᾷ γιὰ σένα, 300
μήπως σοῦ πάρει ὅπως γδυθεῖς καὶ δύναμη κι' ἀντρεία.»

Ἔτσι εἶπε καὶ ξεριζώσε βοτάνι ὁ Φτεροφόρος,
κάτω ἀπ' τῆ γῆς καὶ μούδειξε τὸ κάθε γνώρισμά του.
Μαύρη εἶχε ρίζα καὶ λευκὸ σὰ γάλα τᾶνθος του εἶταν,
Σφλόμος τὸ λέν οἱ ἀθάνατοι, καὶ δύσκολα ἀπ' τὸ χῶμα 305
τὸ ξεριζώνουν οἱ θνητοί, μὰ δύνανται ὅλα ἐκεῖνοι.»

Μεταφ. ΖΗΣΙΜΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

CABRIELE D' ANNUNZIO

Ἡ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ *

(Ἀπόσπασμα ἀπ' τὴ «Φωτιά.»)

Στὴν ὀρμητικὴ πνοῇ τοῦ ἀνέμου, ἡ πολιτεία πού εἶταν ἀπὸ πέτρα
καὶ νερό, ἔγινε ἡχερὴ σὰν ἓνα τεράστιον ὄργανο. Τὸ φύσημα καὶ
τὸ μούγγρισμα ἐναλάσσονταν σὰ μιὰ χορικὴ ἐπίκληση, πού αὐξαινε
κι' ἐλαττώνονταν ρυθμικά.

—Στὸ χορὸν αὐτὸ τῶν στεναγμῶν τὸ αὐτί σου δὲ διακρίνει τὴ σκια-
γραφία μιᾶς μελωδίας; Ἄκουσε!

Βγήκαν ἀπ' τὸ μονόξυλο, πῆραν τὰ στενοδρόμια, διέσχισαν τίς
γεφυροῦλες καὶ τίς προκυματίες, προχωροῦσαν στὴν τύχη. Μὰ παρ'

* Ὁ τίτλος δὲν εἶναι τοῦ συγγραφέως.

δλη τὴν ἀγωνία τῆς τρεχάλας του, ὁ Στέλιο Ἐφρένα, προσανατολίζονταν ἐξ ἐνστικτοῦ πρὸς ἓνα μακρινὸ σπιτί, πού κάθε τόσο, σὰν στὸ φῶς μιᾶς ἀστραπῆς· τοῦ φαινόταν ἐμψυχωμένο ἀπὸ μιὰ βαθειὰ ἀνακμονή.

— Ἄκουσε! Διακρίνω ἓνα μελωδικὸ θέμα, ἓνα θέμα πού χάνεται καὶ ξαναγεννιέται χωρὶς νᾶχει τὴ δύναμη νὰ ἐξελιχθεῖ...

Ὁ Στέλιο σταμάτησε μὲ τεντωμένο τ' αὐτί, μὲ μιὰ τέτοια ὀξύτητα προσοχῆς, πού ὁ Δανιὴλ ἐξεπλήγη σὰ νᾶβλεπε τὸ φίλο του νὰ μετγγίζεταί στὸ φυσικὸ φαινόμενο πού μελετοῦσε, νὰ ἐκμηδενίζεται σιγὰ σιγὰ μέσα σὲ μιὰ θέληση εὐρύτερη καὶ δυνατότερη, πού τὸν ἀπορροφοῦσε καὶ τὸν ἀφομοίωσε μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς.

— Ἄκουσες;

— Δὲν ἴδωθες σ' ἐμὲ νᾶκούω ὅ,τι ἐσύ. Θὰ περεμένω ἴσως μπορέσεις νὰ μοῦ ἐπαναλάβης τὸ λόγο πού σοῦ εἶπεν ἡ φύση.

Ἐτρεμαν κ' οἱ δυὸ στὸ βάθος τῆς καρδιάς τους.

Ὁ ἓνας φρωτεινότατος· ὁ ἄλλος χωρὶς συνείδηση.

— Δὲν ξαίρω πιά, εἶπεν ὁ Στέλιο, δὲν ξαίρω πιά... Μοῦ φαινόταν....

Τὸ παράγγεγμα πού ἔλαβε ἀπὸ τὴ φευγαλέα ἔκσταση, διέφυγε τῶρα ἀπ' τὴ συνειδητὴ του σκέψη. Ἡ ἐργασία τοῦ πνεύματος του ξανάρχιζε· ἡ θέλησή του ξαναζωντάνευε, παραφευγμένη ἀπὸ ἀγωνιώδεις ἐμπνεύσεις.

— Ἄ! Νὰ ξαναδώσουμε στὴ μελωδία τὴ φυσικὴ τῆς ἀπλότητα, τὴν ἀφελῆ τῆς τελειότητα, τὴ θεία τῆς ἀθωότητα. Νὰ τὴν τραβήξουμε ὀλοζώντανη ἀπ' τὴν χιώνια πηγὴ, ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ μυστήριο τῆς φύσεως, ἀπὸ τὴν ἴδια ψυχὴ τοῦ Σύμπαντος! Μελέτησες ποτὲ τὸν μῦθον αὐτὸν πού ἀντρεφεται στὴν παιδικὴν ἡλικία τῆς Κασσάνδρας; Μιὰ νύχτα τὴν ἄφησαν μέσα στὸ στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ τὸ πρῶτὴ τῆ βροχίαν ξαπλωμένη στὸ μάρμαρο, περισφιγμένη στὰ δαχτυλίδια ἐνὸς φιδιοῦ πού τῆς ἔγλειφε τ' αὐτιά. Ἀπὸ τότε ἐνόησε ὅλες τὲς φωνές τῆς σκορπισμένες στὸν ἀέρα, γνῶρισε ὅλες τῆς μελωδίες τοῦ κόσμου. Ἡ δύναμις τῆς Μαντείας δὲν εἶταν παρὰ μιὰ δύναμη μουσικὴ. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὴν Ἀπολλώνειαν αὐτὴν ἀρετὴ μπῆκε μέσα στοὺς ποιητὰς πού συνετέλεσαν στὴ δημιουργία τοῦ τραγικοῦ χοροῦ. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ποιητὰς αὐτοῦ; καυχώωνταν πῶς καταλάβαινε τῆς φωνῆς ὄλων τῶν πουλιῶν· κί ἓνα; ἄλλος πῶς; συνομιλοῦσε μὲ τοὺς ἀνέμους. Ἄλλος πῶς; ἀντιλαμβάνονταν τελείως τὴ γλῶσσα τῆς θάλασσας. Πολλὲς φερὲς ὀνειρεύτηκα πῶς εἶμουν ξαπλωμένος ἀπάνω στὸ μάρμαρο, περισφιγμένος στὰ δαχτυλίδια αὐτοῦ τοῦ φιδιοῦ... Ἀφοῦ μᾶς γράφτηκε νὰ δημιουργήσουμε τὴ νέα τέχνη, Δανιὴλ, ἔθρεπε ὁ μῦθος αὐτὸς νᾶνανεωθεῖ!

Μιλοῦσε μὲ αὐξανόμενη θερμότητα. Μὰ ἐγκαταλειπόμενος στὸ κύμα

τῶν σκέψεων του, ἐξακολουθοῦσε νὰ αἰσθάνεταί πῶς ἓνα σκοτεινὸ μέρος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸν ἡγερόν ἀέρα.

— Σκέφτηκες ποτὲ ποιά μποροῦσε νὰ εἶναι ἡ μουσικὴ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς ποιμενικῆς ᾠδῆς πού ὁ χορὸς ψάλλει στὸν **Οἰδίποδα Τύρανον** ὅταν ἡ Ἰοκάστη φεύγει, κυριευμένη ἀπ' τὴ φρίκη κί ὁ γίος τοῦ Λαίου διατηρεῖ ὡστόσο τὴν αὐταπάτη μιᾶς τελευταίας ἐλπίδας; **Θυμᾶσαι;**

Εἴπερ ἐγὼ μάντις εἰμι

καὶ κατὰ γνώμαν Ἰδρις, οὐ τὸν Ὀλυμπον ἀπέειρων,

ὦ Κυθαιρών, οὐκ ἔσει τὰν αὔριον

πανσέληνον, ...

Ἡ εἰκόνα τῶν βουνῶν διακόπτει γιὰ μερικὲς στιγμὲς τὴ φρίκη τοῦ δράματος. Ἡ ἀγροτικὴ γαλήνη δίνει μιὰν ἀνάπνοια στὸν ἀνθρώπινον φόβο. **Θυμᾶσαι;** Προσπάθησε νὰ φαντασθεῖς τὴ στροφή σὰν ἓνα πίνακα πού θὰ περιλάμβανε στίς γραμμὲς του μιὰ σειρά κινήσεων κορμιοῦ, μιὰν ἐκφραστικὴν εἰκόνα χοροῦ πού ἡ μελωδία θὰ τὴν ἐμψύχωνε μὲ τὴν τέλειαν ζωὴ τῆς. Νά, προσκαλεσμένο κάτω ἀπὸ τὰ μάτια σου τὸ πνεῦμα τῆς Γῆς μέσα στὸν οὐσιώδη σκοπὸ τῶν πραγμάτων. Νά, ἡ παρηγορητικὴ ἐμφάνιση τῆς μεγάλης Μητέρας, τῆς κοινῆς στῆ δυστυχία τῶν λαθωμένων παιδιῶν τῆς πού τρέμουν. Νά, ἐπιτέλους ἡ δοξολογία τοῦ κάθε θεοῦ κί αἰώνιου στοὺς ἀνθρώπους τοῦ; παρατυρμένους στὴν τρέλλα καὶ τὸ θάνατο ἀπὸ τὴν τυφλὴν Εἰμαρμένη. Προσπάθησε τώρα νὰ καταλάβεις πῶς τὸ τραγοῦδι αὐτὸ μὲ βοήθησε νὰ βρῶ γιὰ τὴν τραγωδία μου τοὺς τρόπους τῆς ὑψηλότερης καὶ τῆς ἀπλούστερης ἐκφράσεως...

— Σκοπεύεις λοιπὸν νὰ ἐπαναφέρεις τὸ χορὸ στὴ σκηνή;

— Ἄ! ὄχι. Δὲ θέλω ν' ἀναστήσω μιὰν ἀρχαία φόρμα. Θέλω νὰ ἐφεύρω μιὰ φόρμα νέα ὑποταζόμενος μόνο στὸ ἐνστικτὸ μου καὶ στὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς μου, ὅπως ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες ὅταν δημιουργοῦσαν τὸ θεαμασια αὐτὸ οἰκδόμημα τῆς ὁμορφιάς, τὸ γιὰ πάντα ἀσύγκριτο, τὸ δράμα τους. Ἀφοῦ, ἀπὸ πολλοῦ, οἱ τρεῖς τέχνες, μουσικὴ, ποίησης καὶ ὄρχησις ἀποχωρίστηκαν, κί ἀφοῦ οἱ δυὸ πρῶτες ἐξακολούθησαν τὴν ἐξελιγῆ τους πρὸς μιὰν ἀνώτερη δύναμη ἐκφράσεως, ἐνῶ ἡ τρίτη παρήκμασε, κρίνω πῶς δὲν θὰ εἶταν δυνατὸ νὰ συγχωνευθεῖν σ' ἓνα μόνον ρυθμικὸν ὄργανισμὸ, χωρὶς κάτι ν' ἀφαιρέσει ἢ μιὰ τῆς ἄλλης ἀπ' τὸν ἰδιαίτερο καὶ κυρίαρχο χαρακτῆρα πού ἔχουν ἕκαστε πᾶρει. Συμπράτοντας γιὰ ἓνα κοινὸ καὶ ὀλοκληρωτικὸ ἀποτέλεσμα ἀρνοῦνται τὸν ὑπέρτατο, τὸν εἰδικὸ τους σκοπὸ. Φαίνονται μειωμένες. Ἀνάμεσα στὰ στοιχεῖα τὰ πρόσφορα γιὰ νὰ δεχθοῦν τὸ ρυθμὸ, ὁ Λόγος εἶναι ἡ βάση κάθε ἔργου τέχνης πού ἀποβλέπει στὴν τελειότητα. Νομίζεις πῶς τὸ Βαγνερικὸ δράμα, ἀναγνωρίστηκε στὸ Λόγο ὄλη ἡ ἰδιαίτερή του ἀξία; Καὶ δὲν σοῦ φαίνεται ὅτι ἡ μουσικὴ σύλληψις χάνει τὴν ἀρχέγονη κα-

θαρότητα της απ' τὸ γεγονός ὅτι συχνὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ παραστάσεις ξένες πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Μουσικῆς; Ασφαλῶς ὁ Βάγνερ ἔχει τὴ συναισθησὴ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς, Καὶ τὴν ὁμολογεῖ σιωπηλὰ ὅταν στὸ Μπαϋρότ πλησιάζει ἓνα φίλο του καὶ τοῦ σκεπάζει τὰ μάτια μὲ τὰ δύο χέρια, γιὰ νὰ ἐγκαταλειφθεῖ ὁλόκληρος στὴν ἀρετὴ τῆς καθαρῆς συμφωνίας καὶ συνεπαρθεῖ σ' ἓνα βαθύτερον ὀραματισμὸ ἀπὸ μιὰν ὑψηλότερη χαρά.

—Σχεδὸν ὅ,τι μοῦ ἀναπτύξεις εἶναι γιὰ μένα νέο, εἶπε ὁ Δανιήλ, μὰ αὐτὸ μοῦ δίνει μιὰ μέθη σὰν ἐκείνην πού αἰσθάνεται κανεὶς ὅταν μάθει πράγματα πού εἶχε προαισθανθεῖ καὶ προῖδει. Δὲν θὰ συναρμολογήσω λοιπὸν τίς τρεῖς ρυθμικὲς τέχνες, ἀλλὰ θὰ τις παρουσιάσεις τὴν κάθε μιὰ στὴν ἰδιαιτέραν ἐκδήλωσίν της, ἐνωμένες μὲ μιὰ κυρίαρχην ἰδέαν καὶ ἀνυψωμένες ὡς τὸ ὑπέρτατο σκαλί τῆς ἐκφραστικῆς τῶν ἐνεργειῶν;

—"Α! Δανιήλ, πῶς νὰ σοῦ δώσω μιὰ εἰκόνα τοῦ ἔργου πού ζεῖ μέσα μου, φώναξε ὁ Στέλιο. —Μηχανικὰ καὶ σκληρὰ εἶναι τὰ λόγια μὲ τὰ ὁποῖα προσπαθεῖς νὰ δώσεις μορφὴν στὴν προθεσὴ μου... "Ὀχι, ὄχι... Πῶς νὰ σοῦ μεταδώσω τὴ ζωὴ καὶ τὸ μυστήριον τὸ ἀτέλειωτον ρευστὸ πού φέρω μέσα μου;

—Εἶναι ἀλήθεια, Δανιήλ πού μοῦ εἶπες μιὰ μέρα: Ἡ φωνὴ τῶν πραγμάτων εἶναι οὐσιωδῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν ἦχόν τους. Ὁ ἦχος τοῦ ἀνέμου μιμνεῖται ἄλλοτε τοὺς βόγγους τοῦ πανικόβλητου πλήθους, ἄλλοτε τὰ οὐρλιάσματα τῶν ἀγριμιῶν, ἄλλοτε τὸ ρόχθον τῶν καταρακτῶν, ἄλλοτε τὸ ρίπισμα τῶν ξεδιπλωμένων σημασιῶν, ἄλλοτε τὸν ἀλαλαγμὸ τῆς μάχης, ἄλλοτε τὴν φοβέρα, ἄλλοτε τὴν ἀπελπισίαν. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀνέμου εἶναι ἡ σύνθεσις ὄλων αὐτῶν τῶν θορύβων· εἶναι ἡ φωνὴ πού τραγουδεῖ καὶ πού διηγεῖται τὴν τρομερὴν ἐργασίαν τοῦ χρόνου, τὴν σκληρότητα τῆς ἀνθρώπινης τύχης, τὸν πόλεμον πού διαρκεῖ αἰώνια, γιὰ μιὰ πλάνην αἰώνιας ἀναγεννώμενην.

—Καὶ φαντάσθηκες ποτὲ πῶς ἡ οὐσία τῆς μουσικῆς δὲ βρίσκεται μέσα στοὺς ἦχους; Βρίσκεται μέσα στὴ σιωπὴ πού προηγεῖται καὶ τὴ σιωπὴ πού τοὺς ἀκολουθεῖ. Μέσα στὰ ἐνδιάμεσα αὐτὰ τῆς σιωπῆς ἀναφαίνεται καὶ ζεῖ ὁ ρυθμὸς. Κάθε ἦχος καὶ κάθε ἀρμονία ξυπνοῦν μέσα στὴ σιωπὴ πού προηγεῖται καὶ πού ἀκολουθεῖ μιὰ φωνὴ πού μόνον τὸ πνεῦμα μας μπορεῖ ν' ἀκούσει. Ὁ ρυθμὸς εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς μουσικῆς. Μὰ οἱ χτύποι του δὲν διακρίνονται παρὰ κατὰ τὴν παύσιν τῶν ἠχῶν.

Ἡ μεταφυσικὸς αὐτὸς νόμος ἀπηγγελημένος ἀπ' τὸν ἐρευνητὴν ἐστέρωσε στὸ Στέλιο τὴν πίστη γιὰ τὴν ὀρθότητά τῆς ἰδίας του συλλήψεως.

—Πραγματικὰ, εἶπε, φαντῆσαι τὸ μεταξὺ δύο σκηναίων συμφωνιῶν διάστημα ὅταν ὄλα τὰ μοτίβα συντρέχουν γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἐσωτερικὴ οὐσίαν τῶν χαρακτήρων πού συναντῶνται στὸ δράμα, γιὰ ν' ἀποκαλύψουν τὸ ἐσώτατον βάθος τῆς δράσεως ὅπως λόγου χάριν στὸ μεγάλο Μπετοβειανὸν πρελούδιον τῆς **Λεονώρας** ἢ τοῦ **Κοριολανοῦ**. Αὐτὴ ἡ μουσικὴ σιωπὴ ὅπου πᾶλλαι ὁ ρυθμὸς, εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ μυστηριώδης ἀτμόσφαιρα μέσα στὴν ὁποία μόνον μπορεῖ νὰ αναφανεῖ ὁ λόγος τῆς καθαρῆς ποιήσεως. Ἐκεῖ φαίνεται πῶς τὰ πρόσωπα ἀναδύονται ἀπ' τὴ συμφωνικὴ θάλασσα, σὰν ἀπ' τὴν ἴδιαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κρυμμένου ὄντος πού ἐνεργεῖ μέσα τους. Καὶ μέσα στὴ ρυθμικὴ αὐτὴ σιωπὴ ἡ γλῶσσα πού θὰ μιλοῦν θὰ ἔχει μιὰ θαυμασίαν ἀπήχησιν, θάγγισιν τὸ ὑπέρτατον ὄριο τῆς ἐκφραστικῆς δυνάμεως. Γιατί θὰ ζωογονηθεῖ ἀπὸ τὴ πνευχὴ ἀνάτασιν πρὸς τὸ τραγοῦδι, πού δὲ θὰ χμηλώνεται παρὰ στὴν ἀνιούσα μελωδίαν τῆς ὀρχήστρας, στὸ τέλος τοῦ τραγικοῦ ἐπεισοδίου. Κατάλαβες;

—Τοποθετεῖς λοιπὸν τὸ ἐπεισόδιον, μεταξὺ δύο συμφωνιῶν πού τὸ προετοιμάζουν καὶ τὸ περιορίζουν, ἀφοῦ ἡ μουσικὴ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου.

—Ἔτσι πλησιάζω τὸ θεατὴν τὰ πρόσωπα τοῦ δράματος. Θυμᾶσαι τὴν εἰκόνα πού μεταχειρίσθηκες ὁ Σίλλερ στὴν ὠδὴ πού ἐξυμνεῖ τὴν μετὰφραση τοῦ Μωάμεθ, πού ἔλαμε ὁ Γκαίτε, γιὰ νὰ φανερώσει πῶς ἀπάνω στὴ σκηνὴ ὁ ἰδεατὸς κόσμος εἶναι ὁ μόνος πού μπορεῖ νὰ ἔχει ζωὴ; Τὸ Ἄρμα τοῦ Θεσπίδος, ὅπως ἡ Λέμβος τοῦ Ἀχέροντος, εἶναι τόσο ἐλαφρὸ πού δὲ μπορεῖ νὰ σηκώσῃ πρᾶς σκιῆς ἢ ἀνθρώπινα εἰδῶλα. Στὴ λαϊκὴ σκηνή, τὰ εἰδῶλα αὐτὰ εἶναι τόσο μακριὰ τὸ ἓνα ἀπὸ τ' ἄλλο πού κάθε ἐπαφὴ μαζί τους μᾶς φαίνεται ἀδύνατη, ὅπως ἡ ἐπαφὴ μὲ τὰ νοητὰ σχήματα. Εἶναι ἀπομακρυσμένα καὶ ξένα. Μὰ ἐμφανίζοντάς τα μέσα στὴ ρυθμικὴ σιωπὴ, συνοδευοντάς τα μὲ τὴ μουσικὴ ὡς τὸ κατῶφλι τοῦ ὀρατοῦ κόσμου τὰ πλησιάζω θαυμασίως γιὰ τὴ φωτίζω τὰ μυστικότερα βάθη τῆς θελήσεως πού τὰ παράγει. Καταλαβαίνεις; Ἡ ἐσώτατη οὐσία τους ἀποκαλύπτεται καὶ μπλίνει σὲ ἄμεση ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ πλήθους, πού κάτω ἀπ' τίς ἰδέας τίς ἐκδηλωμένες μὲ τὴ φωνὴ καὶ τίς κινήσεις, αἰσθάνεται τὴν βαθύτητα τῶν μουσικῶν Μοτίβων πού τοὺς ἀναποκρίνονται μέσα στις συμφωνίας. Μὲ λίγα λόγια δείχνω τίς εἰκόνας ζωγραφισμένες ἀπάνω στὸ πανί καὶ μαζί δείχνω τί γίνεται πίσω ἀπ' τὸ πανί. Καταλαβαίνεις; Καὶ μέσον τῆς μουσικῆς τῆς ὀρχήστρας καὶ τοῦ τραγοιδίου δημιουργεῖ γύρω στοὺς ἦσούς μου μιὰν ἀτμόσφαιρα ἰδεατὴν στὴν ὁποίαν πᾶλλαι ἡ ζωὴ τῆς Φύσεως τῶν ὄντων σὲ κάθε τους πρᾶξιν φαίνονται νὰ συμπίπτουν ὄχι μόνον οἱ δυνάμεις τῶν πεπερωμένων τους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ οἱ σκοτεινότερες θελήσεις τῶν γύρω

πραγμάτων και τῶν ψυχῶν τῶν στοιχείων, πού ζοῦν μέσα στο μεγάλο τραγικόν κύκλο. Γιατί, ὅπως τὰ δημιουργήματα τοῦ Αἰσχύλου, φέρουν μέσα τους κάτι ἀπ' τοὺς φυσικοὺς μύθους ἀπ' τοὺς ὁποίους ἔχουν γεννηθεῖ, ἔτσι θέλησα κι' ἐγὼ νὰ τὰ αἰσθανθῶν τὰ δημιουργήματά μου νὰ σπαράζουν μέσα στο χεῖμαρρο τῶν ἀγρίων δυνάμεων, νὰ ὑποφέρουν στὴν ἐπαφὴ τῆς γῆς, νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸν ἀέρα, μὲ τὸ νερό, μὲ τὴ φωτιά, μὲ τὰ βουνά, μὲ τὰ νέφη στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Πεπρωμένου, πού πρέπει νὰ νικηθεῖ—καὶ νὰ γίνεῖ ἡ Φύσις γύρω τους ὅπως τὴν εἶδαν οἱ πρῶτοι μας πατέρες: ἡ περιπαθὴς ἡθοποιος ἐνός αἰωνίου δράματος.

Μεταφρ. ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΧΩΡΑΤΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΣΙΚΟΥ—ΝΤΑΟΥ

ΣΤΟΝ ΚΟΥΜΠΑΡΟΥΛΗ ΜΟΥ ΚΟ ΝΙΚ. Π. ΣΟΦΟΥΛΗ
ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ

Α'.

«Τοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα πού ἀνεβοκατεβαίνουν» ὅπως λέγει τοῦ Ρωτόκριτου ὁ ποιητής, τοὺς εἶχανε πετάξῃ ἀπὸ τοῦ χωριοῦ τους, τῆς Αἰντόβαλης, τὰ ἡσυχὰ τὰ κρογιαλία, στοῦ πολυτάρχου κόσμου τὰ πέ-
ρατα, γυρεύοντας νὰ βροῦνε καλύτερα ἀπὸ κείνα, ὅπου ἡ μοῖρα τοῦ χω-
ριοῦ τους καὶ τοῦ γεννησιμιοῦ τους τὸ ριζικὸ τοὺς εἶχε χαρισμένα. Ποῖος
ξέρει ἀνίσως δὲν ἐβγήκανε γελασμένοι ἢ ἀν πετύχανε νὰ βροῦνε κείνο
πού γυρεύανε.

Ὁ ἕνας τους, ὁ Γεώργης ὁ Καρανικόλας, ἐγέννηκε γιατρός πέρα στὴν
Ἀθήνα κι' ἄμα πῆρε τὸ δίπλωμά του ἐτραύηζε κατὰ μέσα τὴν Ἀνα-
τολή, καὶ λίγο λίγο ἀπὸ τόπο σὲ τόπο κατάντησε πάνω στὴν Περσία ἐ-
κεῖ κατὰ τὸ Ρέστ, ὅπου γιατρολογώντας τοὺς ἀπόγονους τοῦ Εὐέρξη καὶ
κάνοντας τοῦ μεταξιοῦ τὸ ἐμπόριο μὲ τὴν Εὐρώπη ἀπόχτησε πολὺ βίος
καὶ μεγάλην ὑπόληψη στὸν ὄξω κόσμο. Δὲν εἶχε δικό του σπίτι στὴν
Ἀιντόβαλη, γιατί ἦτανε μοναχογιὸς κι' ὅταν ἀκόμα σπουδάζε στο
Γυμνάσιο οἱ γονιοὶ του σ' ἕνα δυὸ χρόνια συχωρεθήκανε ἀφήνοντάς του
λίγα χρηματάκια, πού τοῦ φτάσανε νὰ τελειώσῃ τίς σπουδές του. Τὸν
καιρὸ πού ἔλειπε στὴν ξενητεία, μερικά ἀξαδέρφια του κάπου καὶ πού
τὸν ἐθυμῶντανε, ὅταν τὸν ἐβλαστημούσανε, πού δὲν ἤρτε νὰ συμμαζώ-
ξῃ τὰ ρημαδικά του, κάτι ἐλιῶνες του καὶ κάτι ἀμπελοχώροχα, πρὶν
τοὺς εἶχε καὶ τραγόντανε σὰν τὰ σκυλιὰ ποῖος νὰ τα πρωταρπάξῃ. Ἀλή-

θεια κι' ἀπ' ἀλήθεια ὁ ἀνεκέφαλος, ὁ ἀκατάστατος, νὰ βάζῃ τέτοιους
καλοὺς ἀνθρώπους σὲ ἔννοιες καὶ μαλλώματα γιὰ νὰ μοιράζουν τὰ ρη-
μαδικά του! Καὶ δὲν εἶχε καὶ φόβο νὰ μπορέσουν κι' αὐτοὶ νὰ μοι-
ράσουν μιὰ καλὴ, νὰ ἡσυχάσουν καὶ νὰ μὴ μαλλῶνουν.

Ὁ ἄλλος, ὁ Δημήτρης ὁ Τρέχας, πού ἦτανε καλόφωτος κι' εἶχε
κι' ὁμορφὰ μαῦρα γένεια ἐγέννηκε παπᾶς καὶ μιὰ καὶ οἱ φτωχολειτουρ-
γιές τοῦ χωριοῦ δὲν τοῦ φτάνανε νὰ ζήσῃ πῆρε τὰ μάτια του κι' ἔφυγε
κατὰ τὴν Αἴγυπτο καὶ κεῖ σὲ κάποιο χωριό, Ζίφτα Μπένχα, ποῖος διά-
βολος ξέρει πῶς τὰ λένε αὐτὰ τὰ Ἀραποχώρια, βρῆκε ἐφημερία σὲ κά-
ποιους ἄλλους ἐκεῖ ξενητεμμένους Ρωμιοὺς καὶ μὲ τὰ χρόνια ὄντας ἀν-
θρώπος τῆς προκοπῆς κάτι ἔλαμε, καὶ τὸ πειὸ καλὸ, τ' ἀγόρια του βρή-
κανε καλὲς δουλειές καὶ τὰ κορίτσια του καλοπαντρεύτηκανε.

Ὁ Μανώλης ὁ Ντεληφώτης γίνθηκε ναύτης, γιατί ἀπὸ μικρὸνε τὸν
ἐτραουῦσε ἡ θάλασσα, κι' ἐν ᾧ ὁ δάσκαλος, ὁ Διακο-Κωσταντής ὁ
Μπρόγκας τὸν ἐρωτοῦσε πῶς ὁ Ἰωσήφ ἐξήγησε τὸ ὄνειρο τοῦ ἀρχισι-
τοποιοῦ τοῦ Φαραώ, ἐκεῖνος κοιτάζοντας πέρα ἀπὸ τοῦ σκολειοῦ τὰ πα-
ραθύρια, τὴν ἀγαπημένη του τὴν θάλασσα νὰ γαλανίξῃ, ἔστελνε στὸν
διάβολο καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν ἀρχισιτοποιοὺ καὶ τὸν δάσκαλο μὴ βλέ-
ποντας τὴν ὥρα νὰ πεταχτῇ ὄξω καὶ μ' ἕνα θεόρατο μακροβούτι νὰ γκα-
λιάσῃ ὅλα τῆς τὰ κάλλη, χωρὶς νὰ πάρῃ τὴν ἀνεπνοιά του.

Τοῦ κάκου τοῦ τραβοῦσε ταῦτιά ὁ δάσκαλος· τοῦ κάκου τοῦ ἔλεγε ἡ
μάννα του, ἡ κυρὰ Ἀργυρῆ, ἡ Ντεληφώταινα, χήρα γυναίκα, πού
σ' αὐτὸν εἶχε ὅλα τὰ θάρρη της κι' ὄλες της τίς ἐλπίδες, νὰ ξανανοίξῃ
τὸ σπίτι της καὶ νὰ περιμαζώξῃ τὸ νοικοκυριό της, τοῦ κάκου τοῦ ἔλεγε:
Νὰ μάθης παιδάκι μου γράμματα· νὰ γίνης ἀνθρώπος· σήμερὰ ὁποῖος
δὲν ξέρει γράμματα προκοπὴ δὲν κάνει. Ἀχ καημένη μάννα πῶς μπο-
ρεῖ νὰ εἶναι κανένας ἀνθρώπος, τῆς ἀποκρέονταν ὁ Μανώλης, μακριὰ
ἀπ' τὴν ἀρμύρα τῆς θάλασσας; Εἶδες κανένα ἀνάλατο πρᾶμμα νὰ εἶ-
ναι τῆς προκοπῆς; Ἔτσι τὸ λοιπὸν θέλοντας ὁ Μανώλης καὶ μὴ θέλον-
τας ἡ μάννα του ὁ Μανώλης ἐγέννηκε θαλασσινός, γιὰ νὰ μὴν χολοσκά-
ζῃ ὁμοῦς ἡ μάννα του ἔκανε ὅλα τὰ δυνατὰ του κι' ὄλες του τίς οἰκονο-
μίες νὰ τῆς κουβαλᾷ καὶ τοῦ πουλιοῦ τὸ γάλα ἀποῦθε ταξίδευε, κι' ἔτσι
ἡ κυρὰ Ἀργυρῆ ὅσο κι' ἀν ἐσοῦφρωνε τὰ χεῖλιά της, πού δὲν τὴν ἄκουσε
ὁ Μανώλης νὰ γίνῃ ἀνθρώπος τοῦδινε χιλιάδες εὐέες: Πέτρες νὰ πιά-
νῃς, παιδί μου, τοῦ ἔλεγε καὶ μάλαμα νὰ γίνωνται. Ἄς ἔχῃ τὴν εὐκὴ
μου ἀπὸ τὰ εἰκοσὶ μου ἀνύχια... Ὅλα μοῦ τὰ νοιάζεται! ἄλευρι, καφέ,
ζάχαρη, ροῦχα, παράδες... ὅλα. Τὴν εὐκὴ μου νὰ ἔχῃ. Μὲ ὄλο ὁμοῦς
τὸ νοιάσιμο ἡ Ντεληφώταινα ἡλικιωμένη γυναίκα πλειά, συχωρεθήκε,
καὶ ὁ Μανώλης, ἀπ' οὐ τὴν ἔλαψε καὶ τὴν ἔθαψε ὁμορφὰ καὶ καλὰ, ἄ-
φησε σὲ μιὰ θειά του καλογρηά, παράδες νὰ τῆς κάμῃ τὰ μνημοσύνα

της, επάχτωσε όπως όπως τὰ χτήματά του και πήρε δρόμο μακριά να ιδῆ κι' άλλον κόσμο. Από τόπο σε τόπο, κι' από καράβι σε βαπόρι, μαθαίνοντας χώρες και φυλές, εκατόντησε πέρα στην Αουστράλια κι' εκεί ύστερα από λογίων τῶν λογίων στρεφογυρίσματα κατασταλαξε ὄξω κει πού βγάζανε τὸ χρυσάφι, ἐπῆρε μίνα δική του και με τὴν προκοφύνη του και τῆς μάνας τὴν εὐκή, τὰ κατάφερε να μαζώξῃ, πολλὰ χρήματα.

—Μωρὲ καλά τῶλεγε, παραμιλοῦσε κάπου και πού ὁ Μανώλης, καλά τῶλεγε ἢ κακομοίρα ἢ μάνα μου, θεὸς συχωρέσει τὴν, πέτρες να πιάνης και μάλαμα να γίνωνται. Να το' πολὺ δίκιο ἔχει ὁ κόσμος δταν λέη, γονιου εὐκή ἔπαρε και στὰ βουνὰ ἔβγα.

Β'.

—Μάγια ἔχει μέσα του τὸ νερὸ τῆς Κρουστάλλως, ἔλεγε μιὰν ἡμέρα ὁ Παπᾶ-Δημήτρης στὰ παιδιὰ του κάτω στὴν Αἴγυπτο καθοῦμενος ὁμορφα και καλά, πάνω στὴν πολυθρόνα του, ὄξω στὸ μπαλκόνι τοῦ ὠραιου σπιτιου του και βλέποντας πέρα να τρέχῃ μεγαλόπρεπος ὁ ἀρχοντικός ὁ Νείλος και τίς κορφές τῶν φοινικιῶν χρυσομένες ἀπὸ τοῦ ἡλίου τὰ βασιλέμματα να κουνιῶνται ἀπὸ τὸ ἀγεράκι τὸ βραδυνὸ ἄν να γελούσανε ἀπὸ τὴν ἀπόλαψη τῆς ζωῆς. Και βρὲ παιδιὰ μου, ἔλεγε, ἀλήθεια σὰς λέγω ὁ θεὸς να με ἐλέησῃ. Τί ὁμορφα πού εἶναι ἐδῶ κάτω! Ἐκεῖ πάνω στὴν Αἰντόβαλη ἀπὸ τὴν ὥρα πού φαμέλεψα πάντα με μισὸ παπούτσι ἤμουνα και με μισότριβο ράσο, πότε νηστικός και ποτε χορτάτος... Και ὁμως, εὐλ γημένα μου παιδιὰ, θέλω να ξαναγυρίσω ἐκεῖ πάνω, να πιῶ νερὸ ἀπ' τὴν Κρουστάλλω, να ζαπλωθῶ κάτω ἀπὸ τὸν ἥσιο τῶν πλατανιῶν της. Μοῦ φαίνεται πῶς ἐκεῖ θὰ ξαναγναιώσω. Ποὶς ξέρει, μπορεῖ να μάθω και γιὰ τοὺς ἀγαπημένους μου, πού τοὺς ἐρροῦφηξε ἢ μαύρη ξενητεία. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος, μπορεῖ και να βρῶ κι' ἐκεῖ κανέναν να ξεκουράζεται μετὰ τῆς νειότης μας τὸν παράδεισο! Οἱ ἀγαπημένοι μου! πόσο ἐχάρηκα μαζί τους τὴν ζωῆ. Ἐνα δάκρυο σὰν μπριλλάντι ἐκύλισε ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ παπᾶ στᾶσπρα του γένεια ἀπάνω στὴ θύμηση τοῦ περασμένου καιροῦ.

Ὡς καθὼς φαίνεται ὁμως τὴν ἴδια σκέψη με τὸν Παπᾶ-Δημήτρη, θὰ κάνανε και οἱ ἄλλοι οἱ ξενητεμμένοι του φίλοι κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἀγαπητικός τῆς θάλασσας ὁ Ντεληφώτης. Ἦθελε κι' αὐτὸς να ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὸ χωριὸ του.

Μέσα σε λίγους μῆνες, τὴν ἴδια χρονιὰ ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρονῶν ξενητεία και οἱ τρεῖς τοὺς ξαναγυρίσανε στὴν Αἰντόβαλη. Ἀσπρογένης ὁ παπᾶς και ἀσπρομούστακος ὁ γιατρός, μονάχα στοῦ Μανώλη τὸ κεφάλι, ἀσπρη τρίχα δὲν εὑρισκε. Ἀμὴ τέτοιο κεφάλι, ἔλεγε γελώντας σ' ὄσους τοῦ λέγανε πῶς μέρα δὲν ἐπέρασε ἀπὸ πάνω του. Βάλετε

με τὸ μυαλό σας τὴ χαρὰ πού δοκιμάσκανε και οἱ τρεῖς τοὺς ξανασιμῶντας ἐκεῖ ὅπου οἱ θύμησες τοῦ παλαιοῦ καλοῦ καιροῦ τοὺς ἐξαναγυρίσανε ἀπὸ τοῦ κόσμου τίς ἄκρες. Ὁ καθένας τοὺς εὔρηκε τὸ συγγενολογί τους- ἀλλ' οὔτε αὐτοὶ οὔτε κείνοι δὲν τοὺς ἐκαταλαβαίνανε. Ἄλλα χρόνια ἄλλα συστήματα. Ὁ καιρὸς διαβαίνει ἀπὸ παντοῦ κι' ἀπὸ τὴν Αἰντόβαλη και κάτω ἀπὸ τὸ διάβα του σκεπάζει λογίων τῶν λογίων πράγματα. Και μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλιούς τοὺς γνωρίμους δὲν τοὺς καλοζυγώνανε· και τῶν τριῶν ἢ γεμάτη σακκούλα σὰν να σήκωνε φράχτη ἀνάμεσά τους. Μονάχα οἱ τρεῖς τοὺς σὰν να χωρίσανε φῆς τὸ βράδυ ὕστερα ἀπὸ ὀλόχαρο γλέντι, ἦτανε ὀλο ἀγάπη και χαρὰ συναμεταξύ τους.

—Τί διάβολο, ἔλεγε ὁ Μανώλης στὸν παπᾶ και στὸν γιατρό, ἐγὼ βρὲ παιδιὰ θαρροῦσα πῶς μονάχα τοὺς φτωχοὺς δὲν χωνεύει ὁ κόσμος· τώρα βλέπω πῶς και κεινοὺς πού δὲν γυρίζουν μ' ἄδεια χέρια δὲν τοὺς καλογυρίζουν οἱ φίλοι τους· τί να τρέχῃ τάχα;

—Θὰ εἶναι, τοῦ ἔλεγε γελώντας ὁ παπᾶς πού ἀσπρίσανε τὰ γένειάμου.

—Καλά, ἔλεγε ὁ Μανώλης, τὰ δικά σας ἀσπρίσανε, μὰ τὰ δικά μου ὄχι.

—Αἱ τότε γι' αὐτὸδὲν θὰ σε χωνεύουν ἐσένα, γιατί δὲν ἀσπρίσανε, ἔλεγε ὁ γιατρός. Ἡμᾶς γιατί ἀσπρίσανε και σένα γιατί ἀπομείνανε μαῦρα.

—Καλὰ τὸ λές, εἶπε ὁ Μανώλης· ὁ κόσμος δὲν ξέρει τί θέλει.

—Ὁ κόσμος, ὡς φαίνεται, ἔλεγε ὁ παπᾶς, θέλει τὴν ἀλλαγὴ, μὰ να γίνεται χωρὶς να τὴν καταλαβαίνῃ· δὲν χωνεύει ἡμᾶς γιατί βλέπει ἄξαφνα τὴν μεταβολή, και δὲν χωνεύει ἐσένα γιατί ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια σε βρίσκει τὸν ἴδιον. Ἐφύγαμε φτωχοὶ και γυρίσαμε τέλος πάντων πέντε παραδιῶν ἀνθρώποι, δὲν μᾶς ζουλεύουν γιὰ τοῦτο· ὄχι, γιατί δὲν εἶναι κακοὶ ἀνθρώποι, ἀλλὰ παίρνουν τὸν ἑαυτὸ τους γιὰ προσβαλλέμενον. Πῶς ὁ Καρβανικόλας, ὁ Ντεληφώτης κι' ὁ Τρέχας να κάμουν προκοπὴ κι' ἡμεῖς ὄχι; Ντροπὴ μας· τὸ παίρνουν γιὰ ντροπὴ τους και γι' αὐτὸ μᾶς σκιαζονται. Παντοῦ ὡς βλέπεις τὸ ἔρημο τὸ φιλότιμο. Δὲν πειράζει· θὰ μᾶς συνηθίσουν.

—Ναί, μαθές, ἔλεγε ὁ Μανώλης, κι' ἂν δὲν μᾶς συνηθίσουν, θὰ φερῶ μαῦρα. Θὰ καθίσω ἐγὼ ἐδῶ πέρα να βλέπω τὰ μοῦτρά τους. Ἐνα δυὸ μῆνες, τὸ πολὺ κανένα χρόνο, κι' ὕστερα ἔχετε γειὰ ψηλὰ βουνὰ.

Ὁ παπᾶς εἶχε δίκιο. Κάθε ἀρχὴ δύσκολη. Και οἱ δικοὶ τους κι' οἱ παλιοὶ τους γνωρίμοι ἀγάγια ἀγάγια ξεθαρρεύανε μαζί τους, Τί διάβολο! πῶς εἶχανε μερικὲς λίρες δὲν ἦτανε και ἀνθρωποφάγοι! Ἐπειτα κάτι γλεντάκια πού κάνανε, κάτι πανηγύρια πού ζοδεύανε, κάτι ρημοκλήσια πού διορθώσανε, κάτι στεφανώματα και βαφτισες πού κάνανε, κάποιες συνδρομὲς πού δίνανε σε φτωχοὺς, οἱ καλημέρες και οἱ ὠρες

καλές που πρόσχαροι και γελάμενοι μοιράζανε σ' όποιον βρίσκανε μπρός τους, άντρα ή γυναίκα, μικρόν ή μεγάλο, τούς κάμανε να γένουν αρκετά δημοτικοί, τόσο, που μίαν ήμέρα κάποιος πρόκριτος είπανε του γιατρού να τον κάμουν δήμαρχο του χωριού. Δεν είμ' αξίος εγώ για τέτοιες δουλειές, έλεγε γελώντας ο γιατρός· εγώ έρχομαι από άγριότοπο... Νά... κάμετε τον Μανώλη που έρχεται από ξευγενισμένο μέρος. Τί λές, Μανώλη γίνεσαι δήμαρχος; Λέγω να κοιτάξης τή δουλειά σου, σιδη γιατρέ· οί δήμαρχοι δεν κατεβαίνουν από τον παπαφίγκο. Ναι, έλεγε ο γιατρός, μα για συλλογίσου και τί ανάπαψη θα δοκιμάσουν τα κόκκαλα τής μακαρίτισσας τής μάνας σου που πάντα ήθελε να σε ιδή να γίνης άνθρωπος! 'Αλήθεια, έλεγε ο Μανώλης· Θεός συχωρέσει την την κακομοίρα. Πέθανε με τον καημό που δεν έμαθα ποτέ τί διάβολο είπε ο 'Ιωσήφ στη Πετεφρίνα· γιατί ως φαίνεται περνούσε από το μυαλό της πως αν το ήξερα αυτό θα γινόμουν κι' εγώ κανένας 'Ιωσήφ. 'Η καημένη ή μαννούλα μου, ο καημός τής απόμεινε.

Γ'.

Ένα πρωί του 'Αλωναριού κι' οί τρεις τους κατά την συνήθεια, όπου είχανε, βρεθήκανε κάτω από τα πλατάνια τής Κρουστάλλως. 'Η Κρουστάλλω ήτανε ή μεγάλη φλέβα τής 'Αϊντόβαλης σε μιὰ παράμερη γειτονιά του χωριού, την Στεφάνα. Κάτω στη ρίζα ενός ριζιμιού βράχου πετιώντανε άγκαλιές το νερό, νερό κρουστάλι, πάγος μοναχός. Τριγύρω στην φλέβα πεντέξη πλατάνια θεόρατα χύνανε τριγύρω τους δροσιά που κι' ή πεϊό μεγάλη κάψα δεν μπορούσε να την παλαίψη. Στά πλαγία του βράχου ήτανε χτισμένη ή γειτονιά τής Στεφάνας καμμιά πενηνταριά φτωχόσπιτα.

Πίσω από τα πλατάνια ήτανε του Μπεζάλα το σπίτι με τα πρασινοβαμμένα του παραθύρια και το καφενεδάκι από κάτω. Μωράνοιχτη ήτανε ακόμα ή πόρτα του καφενέ, γιατί εκείνη ή μέρα ήτανε σκόλη και πριν ναπολύση ή έκκλησία, ή 'Αγία Σωτείρα. ήτανε κριμα νάνοιξη ο καφενές. Οί τρεις φίλοι καθίσανε μ'ζι' άπάνω στα πεζούλια που ήτανε χτισμένα τριγύρω στών πλατανιών τούς κορμούς και κοιτάζανε με άφωνο θαυμασμό τα όμορφα νερά που άφροκοπώντας επέφτανε αντίκρυ τους μέσα σε χοντροκοπές γούρνες, που είχανε εκεί οί χωριάτες για να πλένουν οί γυναίκες τους και να ποτίζουν τα ζωντανά τους

—Καημένα χρόνια, είπε αναστενάζοντας ο Μανώλης. Τρέχουν οί θύμησες τριγύρω στο μυαλό μου σαν αυτά τα νερά που χοροπηδοϋνε κει πέρα!

—Βέβαια· τί θα είπη· έτσι είναι· είπε ο Παπās, Νά αυτουδά που κάθεσαι ήτανε και κεινο το βράδυ που κόντεψε να φας κατακέφαλα κεινη τή κοτρώνα που σου κατέθηκε απ' τα ούράνια. Για θυμήσου Γεώργη!

—Μωρέ τον Παπā-τρέχα, αποκρίθηκεν ο Μανώλης γελώντας, δλο στο κακό τρέχει το μυαλό του. 'Εγώ θυμούμουνα την καημένη την Ντεληφώταινα τή μαννα μου που μ' έστειλε τάπομεσήμερα με το σταμνάκι να τής φέρω κρύο νερό, και κείνος μου θυμήθηκε την κοτρώνα! Παπās μαθές και καλός!

—'Αλήθεια, Μανώλη, για ποιόν νάτανε κεινη ή κοτρώνα, επί' ο γιατρός, Για σένα ή για τον Δημήτρη, με συμπάθειο τον Παπā αποδω ήθελα να είπω.

—Γιατί τάχα να μην ήτανε για την αφεντιά σου επί' ο Παπās. Βέβαια το σιγανό ποτάμι του λόγου του.

—Ναι βέβαια, δεν ξέρω για ποιόν ήτανε, ξανάειπε ο Μανώλης, δεν ξέρω, γιατί πανώγραμμα δεν είχε· για όποιον όμως κι' αν ήτανε, πήρε ο διάβολος το γονιό τους. 'Η συφοριασμένη ή μάνα μου το πρωί τραβούσε τα μαλλιά της. 'Ολη ή γειτονιά τουτοι οί προκομμένοι τής Στεφάνας τής κουβαλήσανε όλα τα τυχερά τής νύχτας. Κοτρώνες, παραθύρια σπασμενα, πόρτες ξεγοριασμένες, κεφάλια τσακισμένα κι' εγώ κοιμώμουνα σαν κρασαδικό. 'Ο γυιός σου ο προκομμένος· που να τον φάγη ή θάλασσα, να μην τον ευρη ο χρόνος, φωνάζανε. Και σαν εξύπνησα καμμιά φορά· για θυμηθήτε τί μεθύσι είχαμε, ή μάνα μου μουδειξε των κατορθωμάτων μου τα σημάδια κι' εγώ σπαρταρούσα στα γέλοια... Βρέ μάνα, πως κάνεις έτσι, τής είπα. Σὺ πάντα μ' έχεις μπρός να γένω άνθρωπος, και τώρα γκρινιάζεις; Νά που γίνηκα και με καταλαβαίνει ο κόσμος. Και ή κακομοίρα, Θεός συχωρέσει την, άνοιγε τα μάτια της σαν πανωπόρτια πασιζοντας να καταλάβη τί λογής άνθρωπος έγίνηκα που το καμάρινα. 'Αλήθεια, μωρέ παιδιά, ακόμα δεν είδα τον δάσκαλο, τον Κωσταντή τον Μπρόγκα. Τον είδε κανένας σας. Θα πέθανε. Βέβαια· από τότες θα ήτανε κοντά πενήντα χρονών άνθρωπος.

—Βέβαια θα ήτανε επί' ο Παπās. Μπορεί και να πέθανε· αλλά δεν βαρύνεται τα κακά σκυλιά φόφος δεν τα πιάνει. Για θυμηθήτε το κυνήγι που φάγαμε όταν τα κατάφερε να μās περάση για κλεφτοκοττάδες;

Και οί τρεις γελάσανε με την καρδιά τους σ' αυτην την θύμηση.

—Ναι, επί' ο Μανώλης, δεν σου λέγω, ακόμα θαρρῶ πως ή πλάτη μου ανάθει από μιὰ ραβδιά, που μου τίναξε ο συμπεθέρος μου ο Παπā-Φώτης, μα και τον κύρ-δάσκαλο τον πήρε ο διάβολος· από κεινη τή βραδιά ουτε Τσίκου-Ντάου, ουτε στοιχειά, ουτε 'Ανεράιδες· όλα τάκα θαρτα ξωρκιστήκανε... άνεμος και καπνός γενήκανε.

'Ομιλία στην όμιλία περνούσε ή ώρα· ή λειτουργία εκόντευε να τελειωση και του Μπεζάλα ο καφενές ένα ένα έπιασε νάνοιξη τα παραθύρια

του. Ένα κοριτσάκι, εγγόνι του καφετζή, κουβαλούσε δεξω ἀποκάτω στα πλατάνια καρέκλες, κερκλάκια κι ένα δυό τραπεζάκια. Ἡ ἐκκλησία ἀπόλυσε κι ὁ κόσμος κατέβαινε τὸν κατήφορο μασσώντας ἀκόμα τ' ἀντίδωρο ποῦ τοὺς ἐμοίραζε ὁ παπᾶς.

Περνώντας δίπλα στὰ πλατάνια καλημερίζανε τοὺς τρεῖς φίλους, μὰ εἴτε γιατί δὲν εἶχανε μαζί τους πολὺ θάρρος εἴτε ἀπὸ ἄλλην σφοδρὴ, πηγαίνανε μέσα στὸν καφενέ. Ὁ Παπᾶ-Δημήτρης ποῦ ἤθελε κουβέντα βλέποντας κάποιους ποῦ τοὺς ἐγνώριζε καλύτερα μὲ τὸ καλημέρισμα τοὺς ἐκάλεσε νὰ τοὺς κάμουν συντροφιά. Ἦρτανε μερικοὶ καὶ καθίσαμε κοντὰ σ' αὐτονοὺς κι ἄλλοι σιγὰ σιγὰ, ὅλοι μαζωχτήκανε. Ὁ Παπᾶς ἐπρόσταξε τὸν γέρο-Μπεζάλα νὰ κἀνῃ καφέ σ' ὅλους. Εἶχανε πιῆ ὅλοι τὸν καφέ τους, ὁ γιατρός γουργούλιζε τὸν καργιλέ του καὶ ἡ ὀμιλία ἐπαίρνε κι' ἔδινε.

—Καημένε Μπεζάλα, ἔλεγε ὁ γιατρός στὸν καφετζή, ἔδω στὸν καφενέ σου τὸ πρωτόμαθα αὐτὸ τὸ βάσανο κι' ὕστερα στὴν Περσία μὲ τὸ καλὸ τουμπεκὶ ἀπογίνηκα.

Κεῖνη τὴν ὥρα νὰ κι' ὁ Παπᾶ-Πέτρος, ὁ λειτουργὸς παπᾶς τῆς Ἀϊ-Σωτείρας κατέβαινε κι' ἕνας γέρος μαζί του, ποῦ τὸν ἐκουθέντιαζε. Ὁ γέρος ἦτανε ψηλὸς λυγρὸς, καλοδεμένος· τὰ γένηια του ἀκόμα παρδαλά, πλειότερα μαῦρα παρά ἄσπρα· ἦτανε στενεσοφερένος, στὸ κεφάλι του ὅμως φορούσε μακρυφέσι μὲ γαλάζια φούντα καὶ στὸ χέρι του κρατοῦσε μαγκούρα γερή.

—Καλημέρα σας, εἶπε ὁ Παπᾶ-Πέτρος. Εὐλογοῦστε, καλημέρα σας εἶπε κι' ὁ γέρος βλέποντας ἐκεῖ κι' ἄλλον παπᾶ.

—Μωρὲ καλὸ στὸν Μπαρμπᾶ-Κωνσταντῆ, εἶπ' ὁ Μανώλης, νὰ δᾶ ἴσα ἴσα τώρα δὲ ἀνεφέραμε τὸ καλὸ σου τῶνομα.

—Στὴν Μπαρμπάρια νὰ σὲ πᾶνε, εἶπε ὁ γέρος καὶ κάθισε συγνεφισμένος. Καὶ ποῖος εἶν' αὐτὸς ποῦ μὲ λέει μπάρμπικ;

—Μὰ δὲν σοῦ τὸ λέγει γιὰ κακό, εἶπε ὁ Παπᾶ-Πέτρος ποῦ πάντα ἤθελε νὰ σὺβᾶζῃ τὰ πράμματα. Τοῦ λόγου του εἶναι ὁ Μανώλης ὁ Ντε-ληφώτης, ποῦ ἔλειπε τόσα χρόνια στὴν Ἀουστράλια καὶ μᾶς διώρτωσε καὶ τὸν Ἀϊ-Γεώργη στὸν Κοκκινόβραχο.

—Ἐλαῖον δὲ ἀμαρτωλοῦ μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου, εἶπε γουργυίζοντας ὁ γέρο-Μπρόγκας, ὁ δάσκαλος, γιατί αὐτὸς ἦτανε.

Οἱ ἄλλοι στενοχωρηθήκανε· οἱ τρεῖς ὅμως φίλοι κοιτάζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον γλυκογελάσανε.

—Γελάθ' ὁ μωρὸς κᾶν τι μὴ γελοῖον ἦ, ξανάειπε ὁ δάσκαλος.

—Τέλος πάντων, Διακο-Κωνσταντῆ, εἶπε ὁ Πηπᾶ-Δημήτρης, νὰ μὴ βασκαθῆς μέρα δὲν περνᾶ ἀπὸ πάνω σου κι' ὄλο περὶ γραμμάτου μιλάς.

—Τὴν εὐχὴ σου νὰ ἔχω, Παπᾶ μου, εἶπε ὁ Μπρόγκας, ποῦ κολακεύτηκε γιατί τὸν εἶπε Διάκο. Διάκους κείνον τὸν καιρὸ λέγανε τοὺς γραμματισμένους.

Σιγὰ σιγὰ ἡ κουβέντα ξαναπῆρε τὸν δρόμο της. Κέρασμα στὸ κέρασμα ποτήρι· στὸ ποτήρι ὅλοι κάμανε κέφι. Ὁ Μπεζάλας κουβαλώντας τὸν δίσκο του γεμᾶτον ποτήριά ἦτανε καταχαρούμενος.

—Ἀπὸ κείνα τὰ χρόνια τὰ καλά, μωρὲ παιδιὰ μου, ἔχω νὰ κουνηθῶ ἔτσι δᾶ, ἔλεγε ὁ γέρο-καφετζῆς. Αἶ καημένα χρόνια! Στὴν ὑγεία σου γιατρέ μου, τὴν εὐχὴ σου, παπᾶ, καὶ σένα, Μανώλη, στὶς χαρὲς σου.

—Ναί, βέβαια, σπολλάετη, τί θὰ πῆ, τώρα ξανακοῦκκο στὸ μεσοχειμῶνο, εἶπε ὁ Μανώλης. Ἀλήθεια δὲν μοῦ λές, γέρο-Μπεζάλα... μὰ γιὰ στάσου... νὰ μὴν θυμῶνης καὶ τοῦ λόγου σου, ποῦ σὲ λέγω γέρο;

—Ὅχι, παιδί μου, θεὸς φυλάξοι· νάσπρισης νὰ γεράσης...

—Δὲν μοῦ λές, ἔχει ἀκούα, Ἀνεράιδες τὸ χωριὸ μας; Βγαίνει ἀκόμα τὸ Τρίκου-Νταου; Ὁ Μπρόγκας σὰν νὰ τοῦρριξαν ζεματιστὸ νερό. Οἱ ἄλλοι χωριανοὶ καὶ μάλιστα οἱ πιεὶ νεοὶ δὲν κάλοκαταλαβαίνανε...

—Τί τοῦ λόγου σου, κύρ-Μανώλη, εἶπε μὲ πολὺ φούσκωμα ὁ Μπρόγκας, δὲν τὰ πιστεύει τὰ Ὄξαποδῶ; Βέβαια ὅποιος φάγη τᾶνειάτα του στὶς Φραγκιές, ποῦ δὲν ξέρει τί θὰ εἶπῃ ἐκκλησία, τί θὰ εἶπῃ Σαρακοστή καὶ τί θὰ εἶπῃ θρησκεία, τέτοια δὲν τὰ πιστεύει. Δὲν ἀκουσες ποτές σου τὸ Εὐαγγέλιον ποῦ λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὰ δαιμόγια νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν δαιμονιζόμενον καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων; Ψέμματα λέγει τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον; Δὲν ἐδιδάχθες τὸν βίον καὶ πολιτεῖαν τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου μεγάλη ἡ χάρη του, πῶς χρόνια καὶ χρόνια ἐκεῖ ποῦ ἀσκήτευε στὴν ἔρημο ἐρχότανε ὁ Σατανᾶς καὶ τὸν ἐπειράζε; Δὲν πᾶς νὰ ρωτήσης πῶς περνῶντας ἡ κόρη τοῦ Γαρίπτη ἀπὸ τὴ βρύση τοῦ Κισσοῦ πίσω στὰ Μελισσόβραχα μοναχὴ της τὸ καταμεσήμερο, τῆς ἐφαντιάξανε οἱ Ἀνεράιδες καὶ τὴν ἐλαβῶτανε; Μ' ἕνα σκόνταμμα τοῦ ποδαριοῦ της πάει καὶ πάει τὸ κορίτσι εἴκοσι χρονῶ κοπέλλα σὰν τὸ κρῦο νερό; Ψέμματα πῶς ἀπὸ ἔδωνά ποῦ κηθόμαστε πέρασε ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια ἡ Φροσύνη τοῦ Παπαστάθῃ ἁγία γυναίκα, καὶ εἶδε ἐκεῖδᾶ μέσα στὶς γοῦρνες νὰ τρέξη ἀντίς γιὰ νερὸ φλουριά Βενέτικα καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς βρύσης ἕναν Ἀράπαρο ὡς ἐκεῖ ἀπάνω νὰ τὰ ξανμεῖζῃ καὶ πρόφτασε κι' ἄρπαξε μιὰ χουφτά... μὰ ἀπ' τὴ χαρὰ της μίλησε καὶ πάει. Χάθηκε ὁ θησαυρός. Ἀπομείνανε μονάχα δσα εἶχε μέσα στὴ χουφτά της... ἐγὼ τὰ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου.

—Πῶς, εἶπε σοβαρὰ ὁ Μανώλης, ἐγὼ δὲν τὰ πιστεύω; Ἰσα ἴσα δᾶ

έγω ποῦ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου καὶ τῶπιασα μὲ τὰ χέρια μου τὸ Τσίκου Ντάου, δὲν τα πιστεύω; Γιά θυμήσου, Μπάρμπα-Κωνσταντῆ, τὸ Τσίκου-Ντάου;

—Τὴν κακὴ ψυχρὴ σου μέρα μὲς' στὸ μπάλλωμα δεμένη, εἶπε ὁ Μπρόγκας καὶ σηκώθηκε μανισμένος νὰ φύγη.

Οἱ καημένοι οἱ χωριάτες σ' αὐτὴν τὴν ἄπρητη γλωσσο τοῦ δασκάλου στεναχωρεθῆκανε καὶ ὁ Παπᾶ-Πέτρος βρῆκε καλὸ νὰ μπη στὴν μέση.

—Τί εἰν' αὐτά; κύρ-Κωνσταντῆ, εἶπε· σὺ λὲς γιὰ φαντάσματα πῶς τὰ πιστεύεις καὶ θυμώνεις μὲ κεινούς, ποῦ δὲν τὰ πιστεύουν. Τὸ ἴδιο σοῦ λέγει κι' ὁ κύρ Μανώλης· Γιατί θυμώνεις καὶ λὲς ἄπρητα λόγια; Καλὰ ποῦ δὲν σὲ ξεσυνορίζονται... ἄλλοιῶς;

—Δὲν τὸν ξέρεις σὺ αὐτὸν τὸν Ντεληφῶτη. τί κουτάλα σοῦ εἶναι· εἶπε ὁ Μπρόγκας· τὸν κόσμο τὸν ἐγύρισε, μὰ ἄνθρωπος δὲν ἐγίνηκε.

—Μωρὲ ἄφησέ τα αὐτά, γέρο-Μπρόγκα, ξανάειπε ὁ Μανώλης ποῦ οὔτε αὐτὸς οὔτε οἱ φίλοι του δὲν ἐπειραχτήκανε μὲ τοῦ Μπρόγκα τὸ μάνισμα. Στὰ σωστά σου, δὲν τὸ θυμάσαι τὸ Τσίκου-Ντάου.

—Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· ξωρμισμένο νᾶσαι ἀκάθαρτο· ὁ θεὸς ἰλάσθητί μοι τῶ ἁμαρτωλῶ. Καὶ μακροπροσκυνώντας καὶ φτύνοντας στὸν κόρφο του πῆρε τὴ μαγκούρα του κι' ἔφυγε σὰν νὰ τὸν κυνηγούσαν ἐξοπίσω του δέκα μαντροσκυλοὶ.

(Τὸ τέλος στὸ ἄλλο φυλλάδιο.)

ΓΕΩΡΓΗΣ Ν. ΚΑΡΑΤΖΑΣ

ΤΟ ΧΑΝΟΥΜΑΚΙ

Ἄχ! νᾶξερα χανούμισα τί κρύβει
τὸ γιασιμάκι αὐτὸ τὸ σκοτεινὸ
ποιά μάτια πίσω φλογοκαῖνε
σ' ἓνα αἰώνιο πόθο.

Ἄχ! νᾶξερα, ὄ! νᾶξερα χανούμισα,
κι' αὐτὸ τὸ νᾶξερα ποῦ βγαίνει φλογιστὸ
μ' ἔκανε κήρη τουρκοπούλα νὰ σ' ἀγαπῶ
κι' ἄς μὴ σὲ ξέρω.

Ἄνοιξε χανούμισα τὸ γιασιμάκι
κι' ἂν τύχη νᾶσαι καὶ γρηὰ
πάλι θὲ νᾶγαπῶ—κι' ἄς ξέρω—
τὸ χανουμάκι ποῦναι σκεπασμένο

ΒΑ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΑΙ

Εἶναι τὸ ἔργον τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου, τὸ ὁποῖον ὁ «Φιλοτεχνικὸς Ὀμιλος τῶν Νέων» τῆς πόλεώς μας εἶχε τὴν ὠραίαν ἐμπνευσιν νὰ ἐμφανίσῃ ἀπὸ σκηῆς.

Η Δίε ΜΑΡΙΣΣΑ ΛΟΥ-ΙΖΙΟΥ

Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο χαρακτηρίζει ἡ ἀπλότης καὶ ἡ γλυκεῖα ἐκείνη κοινωνία τῶν προσώπων ποῦ θὰ βρῆτε σὲ κάθε ἔργο τοῦ λαμπροῦ μας θεατρικοῦ συγγραφέως, ἡ ἀληθινότης τῶν τύπων ποῦ δημιουργεῖ, οἱ ὁποῖοι σᾶς κάνουν γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ξαναχυρίσετε στὰ περασμένα καὶ νὰ ξαναζήσετε γιὰ λίγο κείνες τῆς ὡμορφες στιγμῆς τῆς φοιτητικῆς ζωῆς καὶ τῆς τρελλῆς νεότητος.

Ποῖος ἔκαμε στὴν Ἀθήνα φοιτητῆς καὶ δὲν θὰ θυμηθῆ μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς τύπους, κάποιον σπιτάκι συνοικιακὸ, φωληρὰ

φοιτητικὴ, μὲ πόρτες ποῦ ποτὲ δὲν κλειδώνουν γιὰ νὰ μπενοθαίνουν οἱ πέντε ἔξη νοικιάρηδες φοιτηταί, ἀνοιχτόκαρδοι, ζωηροί, ποῦ πάντα ὁμῶς στὸ κατακάθισμα τῆς τρέλλας τῶν θὰ βρῆτε τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἄλτροῦισμό. Περὶ ὕστερα στὴ κοινωνία δὲν τοὺς ἀναγνωρίζετε περὰ! Καὶ ποῖος κοντὰ σ' αὐτὰ δὲν θὰ θυμηθῆ μιὰ κυρὰ Μάρω σπιτονοικοκυρὰ, γυναῖκουλα ἀρχοντοξεπεσμένη, μὲ μιὰ κόρη Φανίτσα, ἀρσακειαδά, ποῦνε τὸ καρδαρίνι κ' ἡ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ; Ἐχει τόση ζωὴ, τόση χαρὰ, πληθωρικὴ, μέσα της ποῦ δὲν αἰσθάνεται τὰ βᾶσανα τῆς μάνας της καὶ τὴν ἀνέχειά τους. Μὲ τὰ βιβλιαράκια πάντα στὸ χέρι καὶ μὲ τὴν ἀπλὴ μαύρη ποδιά της, πετᾶ φερουγίζει στὸ δρόμο, στὸ σπίτι ἀπ' τὰ δωμάτια στὴν ταρατσα κι' ἀπ' τὴν ταρατσα στὸ μπαλκόνι...

Κι' ὅμως κείνο ποῦ δὲ θυμομαστε, κείνο ποῦ δὲν ἀντιληφθήκαμε ἴσως, εἶναι τὸ δῶμα ποῦ πνίξεται συχνὰ πάνω στὴ μοῖρα τῆς μικρούλας αὐτῆς ποῦ πέρνοντάς της τὰ φτερά της κάθε χαρὰς τὴν ἀφήνει πτώμα π' ἀγλείφουν ὕστερα τὰ δυὸ κοράκια τῆς φτώχειας καὶ τοῦ μαρασμοῦ!

Ο Κος ΝΙΚΟΣ ΠΙΤΣΟΣ

Στὸν ἐπίλογο, ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, τὴ βλέπουμε καὶ πάλι, ἀλαγμένη, μὲ κάποιον ὕψος διπλό, στοχαστικὸ καὶ ποιημένο, λουλούδια ὄψιμα θλιμμένης ζήτησης.

Ο Κος ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΡΜΑΡΑΣ

Αὐτὴ τὴν ἀποψι, ποῦ δὲ θὰ θυμηθοῦμε ἴσως γιὰτὶ δὲν τὴν ἀντιληφθήκαμε, μᾶς τὴν δίνει τόσο ὡμορφὴ τὸ ἔργο κ' ἐπέμεινα σ' αὐτὴ, γιὰτὶ στοχάζομαι πῶς ἡ τύχη αὐτῆς τῆς κόρης εἶναι ὁ πυρῆνας, ἡ καρδιά ποῦ ὀλόγυρά της πλέκεται· τὸ ἔργο παρουσιάζοντας μαζὺ κ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τῆς φοιτητικῆς ζωῆς μὲ τὰ φλέγοντα ζητήματα καὶ τὴ κίνησί της.

Τὴν ἀνάλυσι τῶν ἄλλων προσώπων ποῦ εἰσάγει τὸ ἔργο τὴν κάνω ἀμέσως μὲ τὸ παίξιμο τοῦ καθενοῦς.

Ἡ δεσποινὶς Λουϊζίδου, ὡς Φανίτσα, κόρη τῆς κυρᾶ Μάρως, μολονότι τὸ μέρος της ἦτανε καὶ τὸ παιδὸ πολὺ καὶ τὸ παιδὸ δύσκολο, τὸ ἐπικίψε μὲ πολὺ φυσικότητα καὶ χάρι συνδυασμένη μὲ ἄσσοι καὶ ὡμορφες κινήσεις ποῦ τῆς ἔκαμν μὲ καλὴ ἐπιτυχία ἡ ὁποία πρέπει νὰ κολακεύῃ τὴν ἀντίληψί της κ' ἓνα ταλέντο ποῦ ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται καλᾶ. Ἄς σημειωθῇ πῶς εἶναι ἡ δευτέρη μονάχα φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ δις Λουϊζίδου παρουσιάζεται στὴ σκηνή.

Ὁ κ. Ρίτσοι, στὸ ρόλο τοῦ Τάσου, τοῦ ἀγνοῦ καὶ αἰσθηματικοῦ αὐτοῦ φοιτητῆ ποῦ μέσα στίς φλέβες του τρέχει τὸ πολυτάραχο Βενετσιάνικο αἷμα τῶν προγόνων του, ἐπαιξε τὸ μελαγχολικὸ του μέρος τόσο καλᾶ καὶ μὲ μιὰ τέτοια ἀντίληψι ποῦ μπόρεσε νὰ μᾶς συγκινήσει βαθειά.

Ἡ μορφὴ του ποῦ σ' αὐτὴ μπορεῖ νὰ διερμηνεύῃ καθ' ἑαυτὴν τὸ κάθε αἰσθημα τῆς ψυχῆς του καὶ νὰ ζωγραφίζῃ τὸν κάθε τόνο τῆς θλίψης, ἡ ἡρεμὴ καὶ μούσικη φωνὴ του ποῦ τὴν χρωματίζει· γνώσις βαθειὰ τῆς ἀπαγγελίας τοῦ δίνουν κάτι ἐξαιρετικὸ· κάτι ποῦ ἀνάγεται πειὰ στὴν τέχνη τὴν ὁποία λατρεύει τόσο σιωπηλά. Ἐβρεῖ νὰ ἔξοικο ομῆση τὰς κινήσεις του, δίνει σ' αὐτὲς τόση προιοχὴ, τίς μελετᾷ κ' ἔχει μονάχον ὁδηγὸ γι' αὐτὲς τὴν κίθητικὴ. Αἰσθάνεται ὅλη τὴ σοβαρότητα τῆς τέχνης καὶ τῆς σκηνῆς, κ' αὐτὸς ὁ ζῆλος τὸν ἐμπνέει νὰ πικίξῃ ἀπὸν ἐπίπεδο ὑψηλότερο, μὲ τόση ἀφοσίωσι καὶ τόσο καλᾶ.

Ο Κος ΜΗΤΙΟΣ ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Ὁ κ. Μαρμαρᾶς ὡς Πλάτωνας, πατέρας τῶν φοιτητῶν γνωστὸς τύπος καὶ αἰώνιος φοιτητῆς ποῦ ξεκίνησε μὲ τίς παληές γενηές καὶ ποῦ στὴ θέση του ἀσάλευτα παραλαβαίνει διαρκῶς

Ο Κος ΠΛΑΤΩΝ ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΣ

τίς νέες, βρισκόντανε στὸ ρόλο του. Ἦτανε ντυμένος μὲ πολλὴ ἐπιτυχία, μὰ ἡ παιδὸ μεγάλη ἐπιτυχία γι' αὐτὸν ἦτανε στὸ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Μαρμαρᾶ παρουσιάζει κάτι πολὺ ἀναλογο μὲ τὸ ρόλο του. Καλὸς κ' αὐτὸς ἀνοιχτοκαρδος, καρδιὰ εὐγενική, λὲς καὶ δὲν γηρυᾶ λὲς καὶ πῶς ἀσάλευτα σὰν τὸν Πλάτωνα κ' ὄλο περιμένει τίς νέες γενιές γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὰ πρῶτα μαθηματάτα τῆς ἀνοιχτῆς καρδιάς—μεγάλον ἐφόδιο γιὰ τὴ ζωὴ—. Στοχάζομαι πῶς κάτι χρωτᾶει ἡ νεότης καὶ

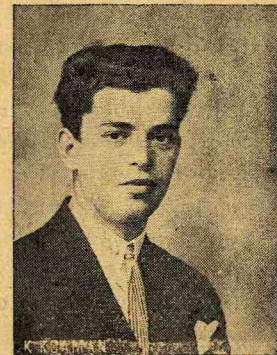
στοὺς παληοὺς αὐτοὺς φοιτητῆς.

Οἱ κ. κ. Καραθανάσης καὶ Φορόπουλος τὰ μέρη των ποῦ ἦταν ἀρετὰ δύσκολα τᾶπαιζαν παρα πολὺ καλᾶ. Ὁ πρῶτος μὲ τὴν γενικότητα τῆς ἀντιλήψεως ποῦ τὸν χαρακτηρίζει καὶ μὲ τὴν μίμησίν του, ὁ δευτέρος μὲ κάποιον φυσικότητα ποῦ τὸν κάνει νὰ εἶνε ὁ ἴδιος καὶ πάνω καὶ κάτω στὴ σκηνὴ μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ἐξασφάλισαν τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου. Τοὺς θυμούμαστε καὶ τοὺς δυὸ ἀπ' τὸ «Φιόρο τοῦ Λεβάτε».

Ὁ κ. Σπύρου ὡς Μπαρμπαγεώργης, ὑπηρετῆς τοῦ σπιτιοῦ εἶχε μιὰ πολὺ καλὴ ἐμφάνισι.

Οἱ δεσποινίδες Ἀναγνώστου καθὼς κ' ἡ δεσποινὶς Λυγίζου ἂν καὶ οἱ ρόλοι τους μικροὶ, συνέβαλαν ὅμως μὲ τὴ χάρι τους καὶ τὸ εὐγενικὸ παίξιμό τους στὴν ἐπιτυχία τοῦ ὅλου ἔργου. Αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ τὰς συγχαρῶμεν καθὼς κ' τὴν πλειάδα τῶν καλῶν ἐκείνων νέων ὡς διαδηλωτῶν.

Μεγάλην ἐπίσης ἐντύπωσιν μᾶς ἔκκεμεν ἡ διακόσμησης τῆς τελευταίας σκηνῆς, τοῦ ἐπιλόγου, ἔργου ἐξ ὀλοκλήρου τῶν χειρῶν τοῦ ἀκαμάτου καὶ φιλοκάλου νέου κ. Συρριοῦδη, ὁ ὁποῖος παριστάμενος εἰς ὅλας τὰς δοκιμάς τοῦ ἔργου καὶ ἐμψυχῶνων, διορθῶνων, σχεδιάζων κατάρθωσε νὰ ἐμφανισθῇ τοῦτο μὲ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις του καὶ τὴν προσήκουσαν εὐπρέπειαν καὶ τάξιν. Τὰ ἴδια μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν δραστήριον καὶ ἀεικίνητον κ. Σ. Σβορώνον,

Ο Κος ΑΛΑΣ ΣΠΥΡΟΥ

τὴν ψυχὴν τοῦ Ὀμίλου, ὅστις εἰργάσθη διὰ τὴν ἐμφάνισιν μετὰ τόσου ζήλου καὶ ὑπέβαλε τὸ ἔργον τόσον τεχνικά.

Συγχαρητήρια ὀφείλονται καὶ εἰς τοὺς κ. κ. Κ. Νικολαρεῖζην, Ὁρ. Καραθανάσην καὶ Σπύρου, οἱ ὅποιοι μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐπεστάτησαν κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν θεατῶν καὶ τὴν διάρκειαν τῶν παραστάσεων.

Τελειώνοντες ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν εἰς μερικοὺς θεατὰς ὅτι τὸ νὰ γελοῦν ἐκεῖ ποῦ δὲν πρέπει καὶ μάλιστα στὰ δραματικώτερα μέρη τοῦ ἔργου, δείχνει κάποια μεγάλη ὀπισθοδρομικότητα ποῦ ἀνακατεῖ καὶ συγχίζει τὰ αἰσθήματα καὶ τῶν παιζόντων καὶ τῶν θεατῶν καὶ ἡ ὁποία ὅλως διόλου ἀντίκειται στὴν αἰσθητικὴν τοῦ θεάτρου. Τὸ νὰ γελάη κανεὶς στὴ θλιβερῇ ἔκφρασι τοῦ ἔργου καὶ νὰ μὴν ἀφήνῃ τὸν θεατὴν νὰ αἰσθανθῇ τὸν ἴδιο ἐξευγενιστικὸν πόνον, εἶνε πολὺ κακὸ καὶ μοιάζει πολὺ μὲ τὸ σκανδαλῶδες κάκανο ποῦ πάει νὰ ταραξῆ μιὰ προσευχὴ. Δὲν τὸ καταλαβαίνουν τὰχα αὐτοί, ἢ πέρνουν τὸ θέατρο γιὰ τόπο μὴ σοβαρὸ, τόπο τοῦ γέλοιου, καφενέ;

Ἄς μὴν πέρνομε τὸ θέατρο γιὰ πάρεργο. Ἐπαναλαμβάνω πῶς κανεὶ πολλὴ δουλειά, ἰδίως στὸ Ρωμαϊκὸ καὶ τόση ποῦ ἴσως δὲν τὴν φανταζόμαστε. Ὅπως σ' ὅλες τις ἐποχὰς τις μεγάλες ποῦ πέρασαν καὶ ὅπως σ' ὅλην τὴν Εὐρώπῃ γίνεται, πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ μάθουμε καὶ ἡμεῖς ν' ἀπονέμομε ἓνα ποῖο μεγάλο σεβασμὸ στὸ θέατρο ποῦ ἀνέδειξε τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

II.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

“ΦΟΙΤΗΤΑΙ,”

(Γρ. Ξενοπούλου.)

Οἱ Φοιτηταί—τὸ ἔργο αὐτὸ ποῦ σὰν ἓνα κομψοτέχνημα στολιζει τὴ θεατρικὴ Βιβλιοθήκη, τοῦ κ. Γρ. Ξενοπούλου, ἡ πολυχρῶματη αὐτὴ πεταλουδίτσα ποῦ τριγυρνᾷ στὰ εὐωδιασμένα λουλούδια τῶν ἀναμνήσεων τοῦ συγγραφέα—εἶνε ἀπ' τὰ λεπτότερα καὶ ἀγνότερα ἔργα τοῦ Ζακυθινοῦ Δραματουργοῦ.

Ἐνα γλυκὸ καὶ ἀπλό στὴν ἐπιφάνεια τραγοῦδι τῆς ἀθηναϊκῆς φοιτητικῆς ζωῆς, ποῦ ἡ τεχνικὴ του μελωδία κυλάει ἀβίαστα ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος· ἓνα παραθυράκι ποῦ βλέπει σὲ μιὰ γωνιά τῆς ἀνήσυχης φοιτητικῆς κοινωνίας· ἓνα κομμάτι ποῦ ἔχει τὸ ὅλο μέσα του.

Χαριτωμένο ἀπ' τὴν πρώτην τάξιν ὡς τὴν τελευταίαν, μὲ τὴν ἀλαφριά του συγκίνηση, λεπτὴ σὰν τὸ μυρωμένο ἀχνὸ ποῦ διατηρεῖ ἄδειο μπουκαλάκι μιᾶς καλῆς μυρωδιάς, ἓνα ἀριστουργηματάκι στὸ εἶδος του, τὸ

ἔργον αὐτό, θέλει κοινὸ αἰσθαντικὸ γιὰ νὰ τὸ ἐκτιμήσουν ὅσο τοῦ ἀξίζει. (αἰσθητικὸ πρόσταγμα.) Ἡ ἀποσκληρυμένη ἀντρίκια ψυχὴ δὲν εἶνε εὐκόλο νὰ θυμηθεῖ τις παιδιᾶστικες διαθέσεις τῆς, καὶ ὅπως τὰ πρόσωπα τοῦ ἔργου εἶνε παιδιὰ ἀπὸ φυσικὸ λόγον, ἓνας ἀντρας δύσκολα μπορεῖ νὰ συγκινηθεῖ μὲ τὴν ψυχανάλυσιν τῶν νεαρῶν τύπων, καὶ ἐνδεχόμενον μάλιστα νὰ γελαστέι μὲ τὴν ιδέα, πῶς ὅλη ἡ σκηρικὴ δρᾶσι περιορίζεται σὲ παιδιᾶστικα αἰσθήματα καὶ καμώματα, γιὰ τὰ ὅποια αἰσθάνεται ἀπὸ φυσικὸ ἐγωϊσμὸ περιφρόνησι, ξεχνώντας πῶς στὴν τέχνη ὑπάρχει σύμβασις. Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἔχω τὴν ιδέα πῶς τὸ «ἐλαφρὸ αὐτὸ δραματάκι», ἐξαιρετικὴ ἐντύπωσι θὰ κάνει στίς γυναῖκες, ποῦ ἔχουν συναισθηματικὴ λογικὴ, στοὺς νέους καὶ στοὺς αἰσθαντικὸς ἀντρας ποῦ ἔχουν αἰσθητικὸ κριτήριον ἀναπτυγμένο. (Ἡ ἀξία ἐνὸς ἔργου βγαίνει ἀπ' τὴ συνείδησι μας μὲ τὴν τεχνικὴ κρίσιν στὸ ἔργον.)

*

Ὁ Τάσος, νέος μὲ ἀνατροφή καὶ οἰκογενειακὰς παραδόσεις, πάει στὴν Ἀθήνα, ἀμέριμνος φοιτητὴς μὲ ἀκαθόριστα νεανικὰ ὄνειρα. Ψυχὴ εὐγενικὴ καὶ αἰσθαντικὴ· δὲν ζέρει τὸν κόσμον καὶ φαντάζεται πῶς ὅλοι εἶνε χυμένοι στὸ δικὸ του καλοῦπι. Εἶνε ἀπειρος, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ κάνει φρίκη ὅταν οἱ φίλοι του, ποῦ πιστεύουν πῶς ζέρου κλά τὸν κόσμον, σηκώνουν λιγάκι τὸ μπερντέ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ δείχνουν ἓνα μέρος ἀπ' τὴν πραγματικότητα. Ἐνας εὐγενὴς ρομαντικὸς τύπος, ποῦ κρίνει μὲ τὴν καρδιά.

Ἡ Φανή. Τὸ μπουμποῦκι ποῦ ἀνοίγει τὰ πέταλλά του στὸν ἥλιον τῆς πρώτης ἀνοιξῆς τῆς ζωῆς του. Μεγάλωσε χωρὶς νὰ πάρει ἐξαιρετικὴ ἀνατροφή ἀπ' τὴ μάνα τῆς, ποῦ δὲν τῆς ἔμενε ἴσως καιρὸς γι' αὐτό, καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ καθοδήγησι ἀπ' τὸ σχολεῖον. Στὸ μυαλουδάκι τῆς εἶνε ὅλα συγκεχυμένα· εἶνε ὅμως πολὺ ἐξυπνη καὶ ὅσα δὲν ζέρει τὰ μαντεύει. Πρῶτη φορὰ τῆς δόθηκε εὐκαιρία νὰ σκεφτεῖ γιὰ τὴ ζωὴ, μὰ ἐπειδὴ εἶνε ἀνεργάτιστη αὐτοσχεδιάζει. Ἀφέλεια, ντροπὴ, θάρρος, ἀτολμία, εἶνε ὅλα ἀνακατωμένα στὴ συνείδησίν τῆς· σκέφτεται καὶ ἐνεργεῖ ἀπὸ ἐνστικτον καὶ μὲ τὸ συναισθημα, χωρὶς νάχει σταθερὰς ἀρχὰς.

Ὁ Θάνος. Νέος γεμάτος ἀπὸ μυστικισμό, θερμόαιμος, ὀραματιστής, ἰδεολόγος. Σοβαρὸς ἀπὸ ἰδιοσυγκρασία, κάπως συντηρητικὸς στίς σκέψεις· ἔχει δόσι ρομαντισμοῦ. Φιλοσοφεῖ γιὰ τὰ ἐγκόσμια· μὰ ἐξετάζει τὴ ζωὴ μόνο ἀπ' τὴ μιάν ἀποψιν, γι' αὐτὸ μῶλον ποῦ φαίνεται πῶς ἔχει πείρα, δὲν τῶχει τίποτα νὰ θυσιαστέι γιὰ μιάν ιδέα.

Ὁ Βάσος εἶνε ὁ πρακτικὸς καὶ θετικὸς ἄνθρωπος ποῦ δὲ σκοτίζει γι' ἀρηρημένα πράγματα. Ἐχει πάρει τὴ ζωὴ, ἀπ' τὴν εὐθυμῆ καὶ ὑλιστικὴν ἀποψιν. Θέλει νὰ ζεῖ καλά, ἡσυχῆ καὶ εἶνε ἀφελὴς καὶ καλόκαρδος.

Ο Πλάτωνας - θυμόσομος που δέ γυρεύει απ' τή ζωή παρά μόνο ο, τι μπορεί να του δώσει πιά. Είνε ο άποτυχημένος άνθρωπος που δέν κατώρθωσε να πάρει τή θέση που ήθελε στην κοινωνία· γιατί ζεί στο παρελθόν, βρισκόμενος πάντα με τους νέους φοιτητές. Η πείρα του μάθε ν' ακολουθάει το ρέμα τής ζωής χωρίς αντίσταση· και το κάνει. Είνε θύμα τής κοινωνίας και τής ανάγκης.

Η Κυρά Μάρω είναι ο γνωστός τυπος τής ταπεινής κι' άμόρφτης γυναίκας, που τήν τσάκισε ή καταιγίδα τής ζωής. Κατέθηκε έν ένχ τα σκαλοπάτια τής κοινωνίας και κατάντησε να συνθηκολογήσει με τον έαυτό της. Και κουβαλάει ντενεκέδες νερού, του γιαιτρού ή χήρχ, κι' ιστοράει άπλά σαν παρχμυθάκι τὰ πικρά μεγάλα της.

Η Κοδλα κι' **ή Κλειώ**, ζένοιαστα σπουργίτια που δέν κου·ούν το μυαλό τους για να σκεφτούν τίποτα:

Ο Μπάρμπα Γεώργης είναι ο κοινός άνθρωπος με τις ταπεινές αντιλήψεις κι' απαιτήσεις. Κωμικοτραγική άποψη τής ζωής. Όργανο για τήν εξυπηρέτηση των άνεπτυγμένων.

Οί χαρακτηρισμοί αυτοί είναι βγαλμένοι απ' τὰ λόγια κι' απ' τὰ φερόματα των προσώπων του έργου.

Οί Φοιτητάι είναι έργο τεχνικότατα γραμμένο, με δυνατή ψυχολογία. Κρατάει ζωηρό το ενδιαφέρον του κοινού, απ' τήν αρχή ως το τέλος. (Ένέργεια που ανταποκρίνεται στην αισθητική τάση.)

Η πρώτη πράξη προπαρασκευάζει τή δεύτερη απ' τήν όποιαν κυρίως αρχίζει ή υπόθεση και το δράμα. Στην τρίτη πράξη πλέκεται το έργο, και στο τέλος τής τρίτης λύνεται από σκηνηκή άποψη. Η άληθινή λύση γίνεται στον έπιλογο που είναι γραμμένος μ' εξαιρετική τέχνη. (Ο κοινός νόμος στο σπάνιο γεγονός.)

Η περιοχή του έργου είναι στενάχωρη γιατί ο συγγραφέας έχει να κάμει με παιδιάστικους τύπους· μα αυτό ίσα ίσα δείχνει τήν αξία του· μάς έδωσε μιá θαυμάσια εικόνα τής τάξεως αυτής των νέων ανθρώπων που λέγονται σπουδασταί, και που απ' αυτούς θα σχηματιστεί ή αύρια-νή κοινωνία χωρίς μεγάλες διαφορές στους χαρακτήρες των νεαρών τύπων που θα γίνουν άντρες. Επίσης πολύ όμορφη είναι ή αντίθεση του Πλάτωνα, του ναυάγου αυτού τής ζωής, μέσα στο νεκρικό έλπιδοφόρο περιβάλλον· έτσι έχει κανείς μπροστά του δυό όλόκληρους κόσμους.

Οί Φοιτητάι είναι έργο τόσο άληθινό όσο δέν μπορούν να το νοιώσουν εκείνοι που ζούν στο ψέμα μέσχα. Είναι όλόκληρη ή ιστορία τής νεότητας των μορφωμένων ανθρώπων, των σημερινών και των αύριανών.

Να πώς κρίνει ο ίδιος ο συγγραφέας το έργο του αυτό, σ' ένα γράμμα που έστειλε στον κ. Νίκο Ρίτσο.

Αθήναι 14 Μαρτίου 1925

Άγαπητέ μου κ. Ρίτσο

Πολύ εύχάριστος δίνω στο «Φιλοτεχνικό Όμιλο» τήν άδεια να παίξει τους «Φοιτητάς» μου, γιατί μαθαίνω πως εργάζεται καλά το Δραματικό Τμήμα του και υ' επιτυχία έπαιζε πέρσο το «Φιόρο του Λεβάντε».

Δέν άμφιβάλλω πως και σεις τωρα θα ύποκριθήτε ώραία τον Τάσο. Σας θυμούμαι από τότε, έχετε όλα τὰ προσόντα.

Όπωςδήποτε αφού μου κάνετε τήν τιμή να με λέτε Δάσκαλό σας, χωρίς ποτέ να σας μάθω τίποτα. θα σας συστήσω να παίξετε τον Τάσο μου φυσικά, άπλά, με άλήθεια, με ζωηρότητα, και προπάντων με χάρη. Το ίδιο θέλεγα σ' όλους τους έρασιτέχνες που θα λάβουν μέρος. Το εργάκι αυτό δέν είναι τίποτα μεγάλο, βαθύ ή ύψηλό. Μιά άλήθεια έχει μόνο, — τής κοινής, τής καθημερινής ζωής άλήθεια, — έκφρασμένη έλαφρά, κομψά, έπιχάρिता. Έτσι κι' ο ήθοποιός, για να είναι στο ρόλο του, πρέπει να παίξει μ' άλήθεια και με χάρη, χωρίς να γυρεύη τίποτα βαθύτερο ή ύψηλότερο. Η ποίηση τότε, όση έχει το μικρό έργο, βγαίνει μόνη της και φαίνεται άκόμα πιό πολλή. Άλλωστε ή ποίηση ποτέ δέ μπαίνει σ' ένα πεζό έργο με ρητορεία στο γράψιμο ή με στόμφο στην άπαγγελία. Πάντα βγαίνει μόνη της από τὰ πράγματα τὰ ίδια. Είμαι βέβαιος πως καταλάβατε τόσο καλά τί ήθελα να πώ!

Φιλικώτατα Δικός σας

Γρ. Ξενοπούλος

Μ' όλα αυτά όμως και με όσα λένε οί διάφοροι κριτικοί που είναι προσκολλημένοι στα μονομερή καλλιτεχνικά δόγματα, μου φαίνεται πως απ' το έργο αυτό βγαίνει ένα άνώτερο ήθικοκοινωνικό δίδαγμα, που είναι σαν κεντρική ιδέα του έργου, και που το κάνει μεγάλο, βαθύ και ύψηλό.

Ό Θάνος λέει, στον έπιλογο: «Σε μιá ήλικία που είχαμε τόσο λίγο νιονιό στο κεφάλι, όλοι μας, ώστε να νομίζουμε πως είναι ξεγραμμένο ένα κορίτσι επειδή πήρε τή συνήθεια από μικρή να στέκεται να τή φιλούν οί νοικάρδες τής μητέρας της. Ένα παλιοκόριτσο! Μα τί άλλο μπορούσαν να σκεφτούν έπαρχιώτες φοιτητές στην Αθήνα του 1900; Παλιοκόριτσο! Εκείνη ήταν παλιοκόριτσο, ή έμεις παλιανθρωπάκοι;»

Και το δίδαγμα είναι ότι: το ήθικό σφάλμα, μικρό ή μεγάλο, ενός κοριτσιού στα νειάτα του, ποτέ δέν πρέπει να βραίνει στη ζωή του και πως πάνω απ' όλα τὰ γελοία νοητικά κατασκευάσματα του ανθρώπινου μυαλού πρέπει να στέκουν οί θειοί νόμοι τής άνώτερης αγάπης· τής αγάπης που αρχινάει απ' τήν ταπεινή μορφή φυσικής λογικής· έλκοντας τόνα κρύσταλλο κοντα στ' άλλο, και φτάνει εξελιγμένη στον πολυσύνθετο οργανισμό που λέγεται άνθρωπος.

Γ. ΣΜΥΡΝΙΟΥΔΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ-ΜΟΥΣΙΚΗ-ΘΕΑΤΡΙΚΗ

Γιὰ ζητήματα ὅλης ἀπευθύνεστε
 «Μηνιαίαν Ἐπιθεώρησιν»
 Βαθὸ-Σάρον

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ Χ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΡΑΣ
 Ν. ΡΙΤΣΟΣ Γ. ΕΜΥΡΝΙΟΥΑΝΗΣ

ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΙ

Καὶ πάλι γιὰ τὸ θέατρο. Εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ μὴν ἀφίσουμε τὸ ζήτημα αὐτὸ νὰ κοιμηθῇ πάλι. Πρὶν ἀπὸ λίγο, δημιουργήθηκε κάποιος θόρυβος γύρω ἀπ' τὴν ὑπόθεσιν τῆς μεταβολῆς τῆς ἀγορᾶς σὲ θέατρο. Μάθαμε ὅτι ἔγειναν προτάσεις στὸ Δῆμο μας γι' αὐτὸ· μάθαμε ἀκόμη πὼς τὸ δημοτικὸ Συμβούλιον δὲ θέλησε οὐτε νὰ συζητήσῃ πάνω στὶς προτάσεις, καὶ ἀπόρριψε τὶς αἰτήσεις ποὺ εἶχαν ὑποβληθῆ. Αὐτὰ τὰ μάθαμε ὅμως ἐξωδίκως. Τέτοια ζητήματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ κοινῆς ὠφελείας δὲν πρέπει νὰ κανονίζονται μὲ τὴν ἀντίληψιν ὀλίγων ἀνθρώπων, ἢ ὅποια μπορεῖ καὶ νὰ μὴ συμφωνεῖ μὲ τὴν γνώμην τῆς πλειοψηφίας τοῦ κοινού· ἔχει καθήκον τὸ δημοτικὸ Συμβούλιον νὰ δώσῃ δημοσιότητα στὴν ὑπόθεσιν αὐτὴ τοῦ θεάτρου γιὰ νὰ μάθῃ ὁ κόσμος τί γίνεται.

Μεργασίες γιὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ὁδείου βρίσκονται σὲ καλὸ δρόμο. Ἄν, ὅπως πιστεύουμε, ἐξασφαλιστῇ ἡ ἐπιχορήγησιν τῶν 30.000 δραχμῶν τὸ χρόνο, ἀπ' τὶς κοινότητες τοῦ νησιοῦ μας, θὰ μπορέσῃ τὸν ἐρχόμενον Σεπτέμβριον ν' ἀνοίξῃ τὶς πόρτες τοῦς μαθητὰς τοῦ τοῦ Ὁδείου.

Οκ. Γρ. Ξενόπουλος χάρισε στὸν Ὅμιλον, τὰ νόμιμα ποσοστὰ του ἀπ' τὶς ὡς τὸρα παραστάσεις τῶν ἔργων του. Ὁ Φιλοτεχνικὸς ἐκφράζει θερμότερες εὐχαριστίες στὸ μεγάλο Δραματουργό, γι' αὐτὸ καὶ γιὰ τὰ καλὰ λόγια μὲ τὰ ὅποια ἐκφράζεται γιὰ τὸ Σύλλογον μας καὶ γιὰ τὸ ἔργο του.

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Συνδρομή γιὰ ἕνα χρόνο, προπληρωτέα.

Ἑδωτερικῶ Δραχ. 30

Ἀμερικῆς Δολλ. 2

Ἀγγλίας Σελιν. 40

Γιὰ τὰλλα Κράτη Φρ. 20

Οἱ συνδρομὲς ἀρχίζουν Ἰούλιο καὶ Ἰανουάριο.

Γιὰ πληροφορίες καὶ συνδρομὲς ἀπευθύνεστε «Φιλοτεχνικὸν Ὁμίλον Νέων»

Σάμος—Βαθύ—Ἑλλάς

Γιὰ ζητήματα συντάξεως «Μηνιαίων Ἐπιθεώρησιν»

Ὅσοι συνδρομηταὶ ἀλλάζουν διεύθυνση νὰ μᾶς τὸ δηλώνουν.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ

ΚΑΡΛΟΒΑΣΙ

ΜΥΤΙΑΗΝΟΙ Μανουὴλ Βοκκλῆς.

ΤΗΓΑΝΙ Ζήνων Δημητριάδης. ΒΟΥΡΑΙΩΤΕΣ Γεωργ. Σβεργκίδης.

ΠΑΓΩΝΑΣ Ποθ. Λεκάτης. ΜΑΡΑΘΟΚΑΜΠΟΣ Ἀλεξ. Μαρίνος.

ΜΥΤΙΑΗΝΗ Μαρία Καραϊσκάκη. ΚΟΚΚΑΡΙ Ἴπποκρ. Βανδῶρος.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ. Μηνιαῖος εἰκονογραφημένος. Τὸ μεγαλύτερον καὶ πολυτελέστερον Ἑλληνικὸν περιοδικόν. Συνδρομὴ ἔτησίᾳ Δολλ. 5. ἐξάμηνος Δολλ. 2,50.

Δοσις 140 West 26th Street. New York. N. Y.—U. S. A.

Τὸ Φῶς. Δεκαπενθήμερο Ἐγκυκλοπαιδικὸ Ἐκπαιδευτικὸ Περιοδικὸ. Δ)τῆς Σ. Ἀλοΐζος. Συνδρομὴ γιὰ ἕνα χρόνο Δρ. 40 ἐξάμηνη 25. Ἐξωτερικῶ 80—Ἡράκλειο, Κρήτη.

Ἑλληνικὴ Ἐπιθεώρησις. Μηνιαῖο περιοδικό. Δ)τρια Εὐγενία Ζωγράφου. Μενάνδρου 83. Ἀθῆναι.

Ἑθνικὸς Ἀγών. Ἀνεξάρτητος Πολιτικὴ Ἐφημερίς. Δ)τῆς Ἀρ. Βουγιούκας Βερανζέρου 34. Ἀθῆναι.

Μαθητικὴ Ἐνωσις. Μηνιαῖον Περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Λεοντείου Λυκείου. Ὁδὸς Σίνα 4. Ἀθῆναι.

ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ.

«Τὸ Ζακυνθινὸ Μαντήλι» — «Ἀναθρεφτὴν» — «Ἱστορία μιᾶς χωρισμένης» — Ἐκδότης Χ. Γανιάρης. Σοφοκλέους 3 Ἀθῆναι.

«LA MAUVAISE VOIE», (Γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ διηγήματος «Κακὸς Δρόμος ἀπ' τὸν κ. Eugène Clément»). Éditeur R. Chiberre rue de l' Eperon 7. Paris—ἡ Βιβλιοπωλεῖον Ἐλευθερουδάκη Ἀθῆναι.